INV. №

O‘zbekiston adabiyoti va san’ati

ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ВА САНЪАТИ

Haftalik gazeta • 1956-yil 4-yanvardan chiqa boshlagan • www.uzas.uz • 2009-yil, 9-oktyabr • № 41 (4024)

МАСЪУЛИЯТЛИ ЖАРАЁН

Халқимиз мамлакат ҳаётидаги муҳим сиёсий воқеа — Олий Мажлис Қонунчилик палатаси ҳамда халқ депутатлари вилоят, туман, шаҳар Кенгашларига бўлиб ўтадиган сайловларга катта тараддуд кўрмоқда. Бу жараённинг уюшқоқлик ва демократия тамойиллари асосида ўтиши кўп жиҳатдан фуқароларнинг сайлов қонунчилиги моҳиятини теран англаши ҳамда ўзларининг муносиб номзодларини тавсия этишга ҳаракат қилаётган сиёсий партиялар аъзоларининг фаол иштирокларига боғлиқдир.

Бу йилги сайлов кампанияси ўз мустақиллигининг 18 йиллигини беқиёс меҳнат зафарлари билан нишонлаган, шаҳар ва қишлоқлари қиёфаси кун сайин обод ва кўркам бўлиб бораётган, истиқлол йўлида дадил қадам ташлаётган бунёдкор халқимиз ҳаётида муҳим аҳамият касб этади. Озод юрт одамларининг мамлакатимизда кечаётган жараёнларга онгли муносабати, ҳуқуқий саводхонлик даражаси ошганлиги, уларнинг барча жабҳалардаги фаоллиги мамлакат келажаги учун жонкуярлик ва фидойилигида намоён бўлиб турибди. Бу ҳол, шубҳасиз, уларнинг сайловларда фаол иштирок этиши, номзодлар орасидан энг муносибларига овоз беришига ҳам ижобий таъсир кўрсатади.

“Сайлов тўғрисидаги қонун ҳужжатлари такомиллаштирилиши муносабати билан Ўзбекистон Республикасининг айрим қонунларига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш ҳақида”ги Ўзбекистон Республикаси Қонунига мувофиқ, Олий Мажлиснинг Қонунчилик палатасидаги депутатлик ўринлари 120 тадан 150 тага оширилди. Бунда 135 та ўринни сиёсий партиялардан кўппартиявийлик асосида бир мандатли округлардан сайланадиган депутатлар эгаллайди. Қонунчилик палатасининг 15 депутатлик ўрни Ўзбекистон Экологик ҳаракатига берилади. Шу муносабат билан Миллий матбуот марказида бўлиб ўтган брифингда бу галги сайлов жараёнларининг моҳияти ва ўзига хослиги ҳақида журналистларга батафсил маълумот берилди. Марказий сайлов комиссияси котиби Ойбек Соатов, Марказий сайлов комиссияси матбуот хизмати раҳбари Низомиддин Нурматов, Ўзбекистон Экологик ҳаракати раҳбари Борий Алихонов мамлакатимизда жаҳон андозаларига мос, очиқ, ошкора сайловларни ўтказишга имконият яратадиган, жамиятда кўппартиявийлик тизимини янада мустаҳкамлашга хизмат қиладиган, замон талабларига жавоб берадиган демократик сайлов қонунчилиги шаклланаётганини таъкидлаб, оммавий ахборот воситалари ходимларининг кўплаб саволларига жавоб бердилар.

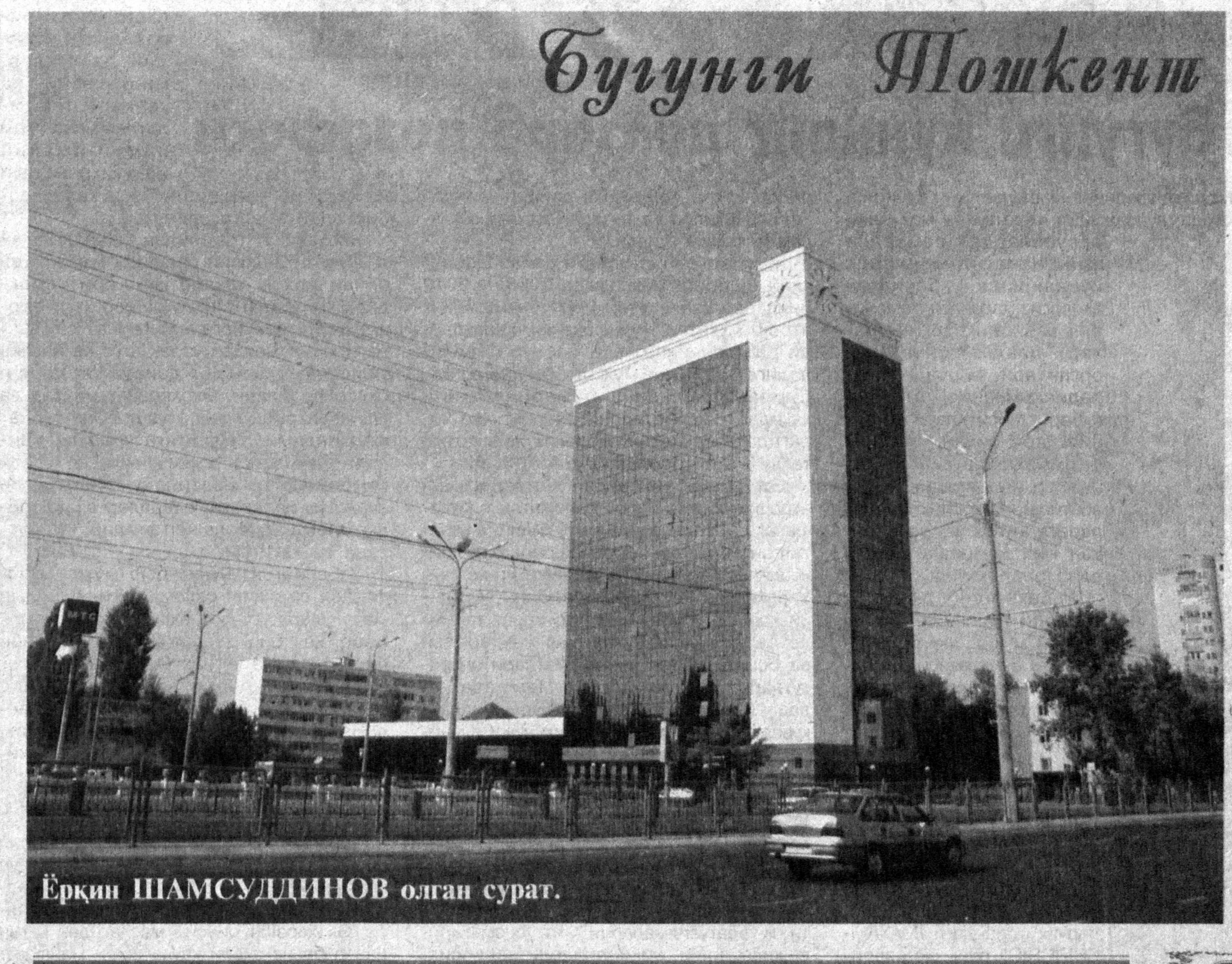

Ёркин ШАМСУДДИНОВ олган сурат.

Шеърий лаҳза

КУЗ ҲАЙРАТИ

**Тонг уйғонди. Боғларда сеҳр,
Беҳиларнинг барги шуъларанг.
Хазонрезлик — куз босган муҳр,
Эҳ, уларнинг гарди — тилларанг.**

**Боғда шароб ҳиди уфурар,
Войишда ток турар майишиб.
Шамол менга ўзини урар —
Эрталабдан олган май ичиб.**

**Тўрт тарафим мукаммал. Тиғиз
вақт измида мангу тасаввур.
Ҳайратимни топширади куз —
Тирик сурат чизган мусаввир.**

**Худойим-а, бу қандай ижод?
Куз, очгандай бўлдинг кўзимни.
Рангларингдан чиқардим савод,
Мен бир толиб сездим ўзимни...**

**Қай япроқни қўлимга олсам,
Аён бўлур мен айтмаган сўз.
Сувратингда майлими қолсам,
Сенга халал бермайманми, Куз?**

Қўчқор НОРҚОБИЛ

Она сайёра — қўриқхона

Мамлакатимизнинг тараққиёт ва демократия йўлидаги залворли одимлари Ўзбекистоннинг бой табиий ресурсларига таянади. Мустақил тараққиётнинг илк кунлариданоқ улардан оқилона фойдаланиш, соф табиий муҳитни келгуси авлодлар учун асраб-авайлаш борасида муҳим йўналишлар белгиланди. Зеро, бу мамлакатимиз аҳолисининг маънан бой ва соғлом ҳаётини таъминлашдаги асосий омиллардан биридир.

Борий АЛИХОНОВ,
Ўзбекистон Экологик ҳаракати марказий кенгаши ижроия қўмитаси раиси

АТРОФ МУҲИТНИНГ МУСАФФОЛИГИ

бугунги куннинг долзарб вазифаси

Халқимиз яқин ўтмишда бошидан ўтказган тоталитар, маъмурий-буйруқбозлик тизими шароитида атроф-муҳитга беписанд муносабатда бўлиниб, табиат бойликларидан очкўзларча фойдаланишга зўр берилган эди. Ўша давр бизга ўсимлик ва ҳайвонот дунёси генофондига салбий таъсирни, биологик хилма-хилликнинг қисқариши, катта ҳажмдаги саноат ва бошқа хил чиқиндиларнинг кўпайиши, чўлланиш, ер ва сув ресурслари деградацияси, Орол денгизи ҳалокати каби минтақавий ва глобал миқёсда ечилиши зарур бўлган экологик муаммоларни мерос қилиб қолдирди. Бу муаммолар инсон ҳамда унинг манфаатлари ҳимояси, биринчи навбатда, соғлом ва мусаффо атроф-муҳитга эга бўлиш ҳуқуқини таъминлаш жараёни амалга оширилаётган ислоҳотларнинг ўзагини ташкил этган Ўзбекистон учун атроф табиий муҳитни асраб-авайлашни ва уни соғломлаштиришни янада долзарб қилиб қўйди.

Мустақиллик йилларида юртимизда экологик муаммоларни бартараф этиш ва уларнинг салбий оқибатлари олдини олиш борасида муайян тажриба орттирилди. Аммо соҳадаги вазифаларнинг

кўлами мамлакатимиз ҳамда минтақада экологик вазиятни соғломлаштириш муаммоларини комплекс ҳал этишни, бу борада давлат органлари, жамоат бирлашмалари, фуқаролик жамияти институтлари ва фуқароларнинг саъй-ҳаракатларини бирлаштиришни талаб қилади. Зотан, соғлом атроф-муҳит муҳофазаси давлатнинг, жамиятнинг ва ҳар бир фуқаронинг энг муҳим вазифасидир.

Шу маънода 2008 йилнинг 2 августида мамлакатимиз эколог олимлари, шу йўналишда иш олиб бораётган нодавлат нотижорат ташкилотлар ва жамоатчилик ташаббуси билан Ўзбекистон экологик ҳаракатининг тузилганлиги бугунги куннинг тақозосидир. Экоҳаракат сиёсий, иқтисодий ва ижтимоий ислоҳотларни амалга оширишда экологик йўналтирилган ёндошув Ўзбекистоннинг барқарор ривожланишида энг муҳим омил ҳисобланишига ишонган, атроф-муҳит муҳофазаси ва инсон саломатлиги йўлида саъй-ҳаракат кўрсатувчи ҳамда бу борадаги вазифаларни рўёбга чиқариш орзусида бўлган фуқароларни ўз сафига бирлаштиради.

Ўзбекистон фуқароларининг ҳозирги ва келгуси авлодлари қулай атроф муҳит шароитида яшашини таъминлаш энг долзарб вазифа. Шу мақсадда аҳоли саломатлиги ва барча табиий ресурсларни муҳофаза қилиш, улардан оқилона фойдаланишга доир қонунчиликка сўзсиз риоя этилишини таъминлашга қаратилган янгиланиш жараёнларини янада чуқурлаштиришда Экоҳаракат жамиятнинг мавжуд куч ва салоҳиятини сафарбар қилишга интилади. Шу жиҳатдан Ўзбекистон экологик ҳаракати бугун мустақил юртимизда фаолият юритаётган энг фаол жамоат ташкилотларидан бирига айланмоқда.

Экоҳаракатнинг дастурий вазифаларини мунтазам ривожланиш жараёни кечаётган кундалик ҳаётнинг ўзи белгилаб бермоқда. Мазкур дастурий вазифалар қуйидагилардан иборат:

— атроф табиий муҳитни муҳофаза қилиш ва экологик вазиятни соғломлаштириш ишида жамоатчиликнинг иштироки ҳамда фаоллигини ошириш;

— атроф муҳитни муҳофаза қилиш бўйича қонунчиликни ривожлантириш ва янада такомиллаштиришга кўмаклашиш;

— атроф табиий муҳит масалаларидаги қонунчилик ва бошқа давлат миқёсидаги қарорларни сўзсиз бажариш ҳамда ушбу мақсадларга йўналтирилган маблағлардан самарали фойдаланиш устидан жамоатчилик назоратини ўрнатиш;

— аҳолининг экологик маданиятини ошириш, экологик таълим-тарбия тизимини янада ривожлантириш;

— атроф табиий муҳитни муҳофаза қилиш бўйича халқаро ҳамкорликни кенгайтириш;

— атроф муҳит муҳофазаси давлатнинг, жамиятнинг ва ҳар бир фуқаронинг вазифаси бўлишига эришиш;

— табиатни асраш ва экология соҳасида фаолият юритадиган ҳамда Экоҳаракатнинг жамоавий иштирокчилари бўлган нодавлат нотижорат ташкилотлар фаолиятини мувофиқлаштириб бориш.

Булар мамлакатимизнинг барқарор ривожланишига хизмат қиладиган устувор вазифалар эканлиги ҳаммага аён.

Шуни алоҳида таъкидлаш керакки, Экоҳаракатнинг ташкил этилганлиги мамлакатимизда экологик жамоат бирлашмалари ривожланишининг янги босқичини бошлаб берди. Эндиликда юртимизда фаолият юритаётган экологик жамоат бирлашмалари Экоҳаракат тимсолида атроф табиий муҳит ва инсон саломатлиги муҳофазаси бўйича барча саъй-ҳаракатларни бирлаштириш ҳамда сафарбар этиш имкониятига эга бўлдилар.

Давоми иккинчи саҳифада.

МАДАНИЙ ҲАЁТ

Тошкент Фото уйида рангтасвир санъатининг навқирон вакилларидан бири Рўзихол Жалилованинг «Қишлоқ тараққиёти ва фаровонлиги йили»га бағишланган «Қишлоғим гуллари сизга, азизлар», деб номланган кўргазмаси очилди.

Санъат мухлислари асарларни кўздан кечириб, мусаввира кўргазмасини бежиз шундай номламаганига гувоҳ бўлдилар. Сабаби, асарларнинг асосини гуллар ташкил этади, томошабин ўзини гўзал бўстонга кириб қолгандай ҳис қилади.

Р.Жалилова Фарғона вилоятида туғилиб ўсгани боис водийнинг сўлим табиатидан, бетакрор халқ амалий санъатидан илҳомланади. Баъзи асарларида ўзбек қизларини ранг-баранг гулларга қиёсласа, баъзиларида юртимизнинг бетакрор гўшалари, меъморий ансамбллари тасвирланади. Шоҳимардон тоғларининг улуғвор кўринишлари бор бўй-басти билан намоён бўлади. Турли жанрда яратилган асарлар мухлислар, мутахассислар ҳамда рассомлар эътирофига сазовор бўлмоқда.

ИЗЛАНИШ ПИЛЛАПОЯЛАРИДА

Илк қадам

Ўзбекистон давлат консерваториясининг «Анъанавий ижрочилик» йўналиши 1-босқич талабаси Умида Ҳожиева ўқиш билан бирга, республика ва халқаро танловларда қатнашиб, ғолибликни қўлга киритиб келмоқда. Унинг Республика ёш ижрочилар кўрик-танловида «Анъанавий ижрочилик» йўналиши бўйича иккинчи ўрин соҳибаси бўлгани фикримиз далилидир. Умида мақом ва эстрада йўналишида бирдек ижод қилади. У «Ўзбегим ёшлари» ансамблининг хонандаси ҳамдир.

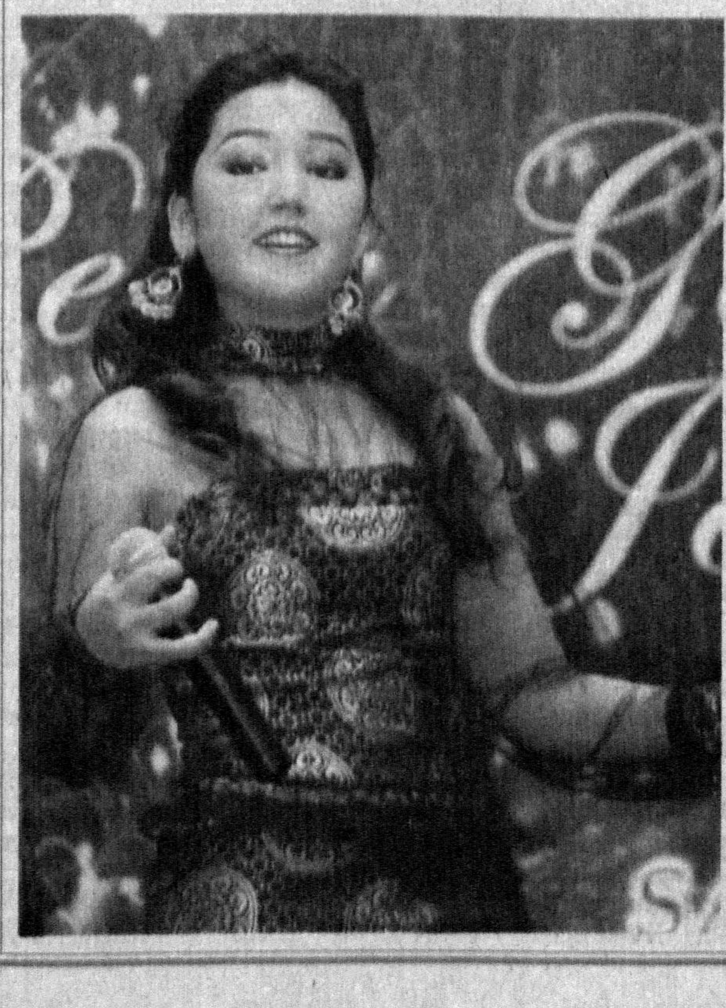

— Менинг биринчи устозим ота-онам, — дейди Умида. — Отам Ҳотам Ҳожиев қирқ йилдан ортиқ филармонияда ишлаган. Онам Ҳавасхон Искандарова радиобошловчилик қилганлар. Ҳозир улар нафақада. Тўғрисини айтсам, улар менинг санъаткор бўлишимга дастлаб қаттиқ қаршилик кўрсатишган. Ўзлари санъат ичида юриб, соҳанинг юки оғирлигини билганлари учунми, ҳар ҳолда, ўзларининг йўлидан кетишимни хоҳлашмаган.

Мен улардан яшириб тўгаракларга қатнардим. Жуда қизиққанлигим боис хор ва эстрада йўналишидаги тўгаракларда билимимни оширганман. Кейинчалик онам сезиб қолдилар ва мени тушуниб, ўзлари устозлик қила бошладилар.

«Ёш ижрочилар» кўрик-танловида қатнашиб, фахрли ўринлардан бирини эгаллаганимдан кейин дадам мендаги қизиқиш шунчаки ҳавас эмаслигини сездилар чоғи, ортиқ қаршилик кўрсатмадилар. Лекин барибир терғаб, билмаганларимни ўргатадилар. Бундан жуда хурсандман.

Ҳозир устозларим Комила Аминова ҳамда Ҳуррият Исроилова санъат сирларидан сабоқ бериб, янгидан-янги куй-қўшиқларни яратишимда ёрдам бермоқдалар.

— «Ўзбегим ёшлари» гуруҳи ҳақида сўзлаб берсангиз.

— Бундай аҳил жамоа топилмаса керак, деб ўйлайман. Гуруҳимиз раҳбари Лутфия опа Рўзибоевани иккинчи онамиз десак ҳам бўлади. Ансамблимиздаги раққосалар ҳам созанда, хонанда, журналист, сухандон, либослар устида ишлайдиган дизайнерлар ҳам бир оила аъзоларидек уюшиб ишлайдилар.

Испания, Италия, Португалия, Малайзия ва яна бир қанча мамлакатларда бўлганимизда англадимки, ўзбек халқига, унинг санъатига дунёда қизиқиш жуда катта экан. Айниқса, малайзияликлар либосларимизга, ижромизга, урф-одатларимизга ниҳоятда қизиқиш билан қарадилар. Уларнинг санъати ҳам жуда ажойиб. Осойишта, сокинлик билан ижро этилаётган малай рақсларида, ҳаракатлари бўш бўлишига қарамасдан, бетакрор ижро услуби бизни ҳайратга солди.

— Бугун ўқишдан ташқари, қандай ижодий ишлар билан бандсиз?

— Яқинда Самарқандда ўтган «Шарқ тароналари» фестивалининг очилиш маросимида бир неча йигит-қизлар билан биргаликда дастурни бошлаб бердик. Бундан кўнглим тоғдек кўтарилди. Шу кунларда эстрада йўналишидаги «Соғинайми» номли янги қўшиғимни ниҳоясига етказдим. Яқин кунларда композитор Ойдин Абдуллаева билан ҳамкорликда эстрада ҳамда мумтоз йўналишда қўшиқлар яратиш ниятидамиз.

Феруза ХУРСАНДОВА

Ёзувчилар уюшмасида

ЯНГИ РОМАН МУҲОКАМАСИ

Таниқли шоир ва носир Эркин Самандар мустақиллик йилларида фаол ижод қилиб келаётган адибларимиздан биридир. Адибнинг «Дарёсини йўқотган қирғоқ», «Тангри қудуғи» ва «Султон Жалолиддин» романлари ўз пайтида китобхонлар томонидан катта қизиқиш билан кутиб олинган эди. Яқинда «Шарқ» НМАКда ёзувчининг «Дарёсини йўқотган қирғоқ» романи, «Паҳлавон Маҳмуд Пирёрвалий» тарихий қиссаси ва ҳикоялари «Ғайб қушлари» номи билан бир китобга жамланиб нашр этилди.

Эркин Самандар кўп йиллардан буён қадимий Хоразм осмонининг энг ёруғ юлдузларидан бири — Огаҳий ҳаёти ва фаолиятини атрофлича ўрганиб келади. Ёзувчининг Огаҳий бобога бағишланган шеърий ва драматик асарлари кўпчиликка маълум ва манзур. Огаҳий таваллудининг 200 йиллиги олдидан адиб ўзининг кўп йиллик ижодий изланишларини якунига етказиб, «Қуюн излари ёхуд Огаҳий» номли янги тарихий романини ёзиб тамомлади. Унда Огаҳий ҳаёти, Хива хонлиги ва, умуман, ўзбек халқи тарихий тақдирининг ҳал қилувчи бурилиш паллалари катта маҳорат билан қаламга олинган.

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси Бадиий наср кенгашининг навбатдаги йиғилишида мазкур янги роман қўлёзмаси қизғин муҳокама қилинди. Муҳокамани уюшма раисининг биринчи ўринбосари Сирожиддин Саййид очиб, наср кенгашида янги яратилган роман қўлёзмалари муҳокамалари мунтазам ўтказиб келинаётганини алоҳида таъкидлади. Йиғилишни бошқариб борган кенгаш раиси ўринбосари, Ўзбекистон халқ ёзувчиси Муҳаммад Али ижодининг кўламдорлиги ва бадиий юксаклигига кўра буюк мутафаккиримиз Алишер Навоийдан кейин иккинчи ўринда туришга ҳақли бўлган улкан сўз санъаткори Огаҳий ҳазратларининг ўз вақтида олти жилдли асарларини нашрга тайёрлаш жараёнларида олган таассуротлар ва ўзлаштирган қимматли тажрибалар ҳақида ҳикоя қилди. Ўзбек адабиётида Огаҳий бобога муносиб тарихий роман яратилганини мамнуният билан эътироф этди.

Муҳокамада қатнашган таниқли адабиётшунос олимлар Абдуғафур Расулов, Баҳодир Карим, Ҳамидулла Болтабоев, Қозоқбой Йўлдошев, Адҳамбек Алимбеков, Нурбой Жаббор, Улуғбек Долимов, таниқли адиблар Омон Мухтор, Отаули, Янгибой Қўчқоров, Комил Аваз тарихий романнинг фазилатлари ва айрим камчиликларини аниқ таҳлиллар асосида атрофлича кўрсатиб бердилар. Хусусан, улуғ шоир, таржимон ва тарихнавис адиб сифатидагина эмас, улкан мироб сифатида ҳам кенг довруғ қозонган Огаҳий ҳазратлари ижодида табиат ва жамият ҳодисалари ўзаро уйғунликда кўрсатилганидек, мазкур тарихий романда ҳам табиат ҳодисалари, сориқарға, қорақурт каби жонзотлар ҳаёти инсоний жамият ҳаётига боғлиқ равишда таъсирчан бадиий талқин этилгани айтилди. Тарихий давр пухта ва атрофлича ўрганилгани, Огаҳий, Муҳаммад Раҳимхон — Феруз, Абдумалик, Ёқубжон, Бобоқул, Анна, Кауфман ва бошқа қаҳрамонларнинг тарихий тақдирлари ва руҳий дунёлари асарда таъсирчан акс эттирилгани алоҳида таъкидланди.

Муҳокама чоғида билдирилган айрим танқидий мулоҳазалар муаллиф томонидан яна бир марта кўриб чиқилгач, асар «Шарқ юлдузи» журналида эълон қилинади.

Муҳокама сўнгида муаллиф билдирилган қимматли фикр-мулоҳазалар учун йиғилиш қатнашчиларига миннатдорлик изҳор қилди.

Р.ОТАЕВ

Она сайёра – қўриқхона

АТРОФ МУҲИТНИНГ МУСАФФОЛИГИ

бугунги куннинг долзарб вазифаси

Бошланиши биринчи саҳифада.

Ўтган вақт ичида Экоҳаракат томонидан табиатни муҳофаза қилиш, аҳоли саломатлигини яхшилаш ва экологик вазиятни соғломлаштиришда кенг жамоатчиликнинг фаол иштирокини таъминлаш, атроф табиий муҳитнинг инсон саломатлиги билан ўзаро муносабати юзасидан кенг жамоатчилик, фуқароларнинг ўзини-ўзи бошқариш органлари иштирокида беш юздан ортиқ тадбирлар ўтказилиб, уларда эллик беш мингдан ортиқ фуқаролар иштирок этди. Мазкур тадбирлар табиатни муҳофаза қилиш тўғрисидаги қонун ҳужжатлари устуворлигини таъминлаш, табиий ресурслардан оқилона фойдаланишнинг моҳияти ва зарурати, қайта тикланадиган энергия манбаларини тадбиқ этиш, экологик муаммоларни ҳал этишда фуқаролик жамияти институтлари, маҳалла ҳамда оиланинг аҳамиятини оширишга йўналтирилди.

Экоҳаракат ўз олдида Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатаси фаолиятида фаол иштирок этиш вазифаси турганлигини эътиборга олиб, кенг жамоатчилик иштирокида "Сайлов тўғрисидаги қонун ҳужжатлари такомиллаштирилиши муносабати билан Ўзбекистон Республикасининг айрим қонунларига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш ҳақида"ги Ўзбекистон Республикаси Қонунининг мазмун-моҳиятини тушунтириш бўйича қатор семинар-тренинглар ҳам ташкил этмоқда. Мазкур тадбирлар бевосита экологик ва соғлиқни сақлаш соҳасидаги нодавлат нотижорат ташкилотлар, Ўзбекистон Миллий университети, Тошкент давлат юридик институти, Ўзбекистон Республикаси Ички ишлар вазирлиги академияси, Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратураси қошидаги Олий ўқув курслари, Тошкент Тиббиёт академияси ва бошқа олий ўқув юртлари билан ҳамкорликда ўтказилмоқда.

Атроф табиий муҳит муҳофазаси масалаларида қабул қилинган ҳужжатлар ижроси бўйича давлат ҳокимияти органлари, жамоат бирлашмалари ва бошқа ташкилотларнинг масъулиятини ошириш ҳамда шу мақсадга ажратилган молиявий

ресурслардан самарали фойдаланишни таъминлаш йўналишида Ўзбекистон экологик ҳаракати томонидан вазирликлар, идоралар, давлат ҳокимияти органлари, Миллий телерадиокомпания, оммавий ахборот воситалари таҳририятлари билан ўттиздан ортиқ аҳдлашув ва келишувлар имзоланди. Ўз навбатида, ҳамкорлик дастурларига мувофиқ, улар билан кенг қамровли ишлар олиб борилмоқда.

Ўзбекистон экологик ҳаракати томонидан атроф табиий муҳит, аҳоли саломатлиги муҳофазаси соҳасидаги қонунлар ва давлат дастурлари ижросини таъминлаш бўйича корхоналар, марказий ва маҳаллий ҳокимият ҳамда бошқарув органларининг жамоатчилик эшитуви йўлга қўйилди. Бундай "жамоатчилик эшитувлари" Тошкент шаҳрида ва Наманган вилоятининг Косонсой шаҳрида ҳам бўлиб ўтди. Чирчиқ шаҳридаги "MAXAM-CHIRCHIQ" очиқ акциядорлик жамиятида "Табиатни муҳофаза қилиш тўғрисида"ги Ўзбекистон Республикаси Қонунининг бажарилиши бўйича жамоатчилик эшитуви ташкил этилди. Ўзбекистон экологик ҳаракати томонидан уюштирилган ушбу тадбирларда тўққиз юздан ортиқ киши иштирок этди. Уларда табиатни муҳофаза қилиш бўйича назорат органлари вакилларининг таҳлиллари, шунингдек, давлат экологик дастурларига масъул ижрочиларнинг ҳисоботлари муҳокамага қўйилди. Олий Мажлис Қонунчилик палатаси депутатлари, вазирлик ва идоралар, маҳаллий давлат ҳокимияти органлари, корхоналар раҳбарлари ва меҳнат жамоалари вакиллари, эколог олимлар иштирок этган жамоатчилик эшитувларилари бўйича табиатни муҳофаза қилишга қаратилган чора-тадбирлар самарадорлигини оширишга доир тавсиялар ишлаб чиқилди ва тегишли давлат органларига тавсия этилди.

Жамоатчилик назорати самарадорлигини ошириш мақсадида 2008 — 2012 йилларда Ўзбекистон Республикасининг атроф муҳитни муҳофаза қилиш ишлари дастурининг барча масъул ижрочиларига табиатни муҳофаза қилиш тадбирлари қандай бажарилаётгани ҳақидаги ҳисоботларни йилнинг ҳар чорагида Ўзбекистон экологик ҳаракатига тақдим этиб бориш тавсия этилди.

Экоҳаракат томонидан жамоатчиликни атроф муҳит ва инсон саломатлиги муҳофазаси масалаларига жалб қилишга қаратилган ижтимоий буюртма доирасида лойиҳалар тайёрланиб, молиялаштириш учун Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси қошидаги нодавлат нотижорат ташкилотларни қўллаб-қувватлаш жамғармаси ва бошқа фуқаролик жамиятлари институтларига тақдим этилди. Натижада нодавлат нотижорат ташкилотларни қўллаб-қувватлаш жамоатчилик жамғармаси маблағларини бошқариш бўйича Парламент комиссияси ва Олий Мажлис қошидаги бошқа фуқаролик институтлари томонидан ижтимоий буюртма доирасида: "Экологик тоза қайта тикланувчи энергия манбаларини (қуёш ва шамол энергияси, биогаз ва бошқалар) қўллаш, муҳофаза қилинадиган ҳудудларда кадастрлик фаолияти, инфратузилмаларни, экотуризмни ривожлантириш, чиқиндиларни зарарсизлантириш", "Нодавлат нотижорат ташкилотларнинг Оролбўйи аҳолиси саломатлиги ва генофондини, ҳайвонот ва набобот оламини муҳофаза қилиш, экологик таълим ва тарбия тизимини ривожлантириш, сув ресурсларидан самарали ва оқилона фойдаланиш, ерларнинг мелиоратив ҳолатини яхшилашга қаратилган дастур ва лойиҳаларини амалга ошириш" бўйича иккита лойиҳа молиялаштирилди. Бу лойиҳаларни амалга ошириш юзасидан фаол иш олиб борилмоқда.

Шунингдек, Ўзбекистон экологик ҳаракати табиатни муҳофаза қилиш ва аҳоли саломатлигини яхшилаш борасидаги чора-тадбирлар самарадорлигини оширишда нафақат давлат органлари ва фуқаролик жамияти институтлари, балки ривожланган хорижий давлатлар, минтақавий ва халқаро ташкилотлар билан ҳам илмий-амалий ҳамкорликни йўлга қўйиб, улар иштирокида қатор тадбирларни амалга оширмоқда.

Экоҳаракат томонидан ўтказилаётган тадбирлар доимий равишда матбуот ва ойнаи жаҳон орқали кенг ёритилмоқда. Экоҳаракатнинг www.eco.uz интернет сайти яратилган. Интернет саҳифадаги маълумотлар ўзбек, рус ва инглиз тилларида берилиб, доимий тарзда янгилаб борилади. Экоҳаракат мақсад ва вазифаларини мадҳ этувчи "Она табиат фарзандимиз" қўшиғига клип ва маиший чиқиндилар муаммосига доир ижтимоий ролик яратилди. "Ўзбекистон экологик ҳаракати: саволлар ва жавоблар" номли рисола чоп этилиб, кўп нусхада тарқатилди.

Ўзбекистон учун атроф муҳит муҳофазаси ва аҳоли саломатлигини сақлаш масалалари устувор аҳамият касб этади. Зеро, ҳеч бир давлат Ўзбекистон каби бир авлод кўз ўнгида Орол денгизининг қуришидек экологик муаммога ҳанузга қадар дуч келган эмас. Экоҳаракатга парламентнинг қуйи палатасидан депутатлик ўринлари ажратилганлиги давлатимизнинг бу борадаги ғамхўрлиги, экология масалалари давлат сиёсатида устувор ўрин тутишидан далолатдир.

Ўзбекистон экологик ҳаракати сиёсий партия эмас. Бу ҳаракат ҳокимият учун курашмайди ва ўз олдига сиёсий мақсадларни қўймайди. Бошқача қилиб айтганда, Экоҳаракат сиёсий маслагидан қатъи назар барча аҳоли қатламлари манфаатларига бирдек дахлдор бўлган атроф-муҳит муҳофазаси ва инсон саломатлигини сақлаш масалалари билан шуғулланади. Маълумки, чет элларда айрим сиёсий партияларнинг ўз олдига экология соҳасидаги долзарб вазифаларни қўйиб, мамлакат парламентида ўринга эга бўлгач, партиянинг нима мақсадда тузилгани ва экология соҳасидаги сайловолди ваъдаларини унутиб қўйган ҳоллар ҳам учраб турибди. Шу маънода, Экоҳаракат томонидан ўз олдига ҳокимият учун курашиш вазифаси қўйилмаганлиги муҳим амалий аҳамиятга эга.

Экоҳаракатга квоталарнинг ажратилганлиги ўзбек халқининг миллий манфаатларига ва бу борадаги халқаро андозаларга тўла мос келади. Хусусан, Парламентлараро Иттифоқ Кенгашининг 1994 йилдаги 154-сессиясида қабул қилинган "Эркин ва адолатли сайловлар мезонлари тўғрисида"ги Декларацияда: башарти бу зарурат миллий хавфсизлик талабидан келиб чиқса, сайлов қонунчилигида шундай қоидалар белгиланиши мумкинлиги назарда тутилган. Бу ўринда, назарда тутадиган жиҳат шундаки, экологик хавфсизлик миллий хавфсизликнинг ажралмас қисми ҳисобланади. Шунинг учун ҳам, Ўзбекистон экологик ҳаракатидан Олий Мажлис Қонунчилик палатасига ўн беш нафар депутат мамлакатнинг маъмурий ҳудудий бўлинишидан келиб чиқиб, Экоҳаракатнинг олий органи — Конференцияси томонидан яширин овоз бериш йўли билан сайланади.

Ҳар қандай жамоат бирлашмаси фаолиятининг самараси кўп жиҳатдан унинг ишида жамоатчиликнинг иштироки ва хабардорлиги даражаси билан узвий боғлиқ. Шу боисдан, Экоҳаракат ўзининг дастурий мақсад ва вазифаларини амалга оширишда оммавий ахборот воситаларининг фаол кўмагига таянади.

Бу борадаги ўзаро ҳамкорлик натижаларига эътибор берадиган бўлсак, кейинги пайтда телевидение, радио ва босма оммавий ахборот воситалари томонидан экология масалалари ҳамда Экоҳаракат фаолияти кенг ёритилмоқда. Айни чоғда, Ўзбекистон экологик ҳаракати ва журналистларнинг ўзаро ҳамкорлигини янада фаоллаштириш бугунги кун талаби айланмоқда.

Экологик журналистикани ривожлантириш, ижодкорларнинг экология ва инсон саломатлиги масалаларига эътиборини кўпроқ жалб этиш зарурлигидир. Негаки, ушбу масалалар жамият, давлат ва ҳар бир фуқаро манфаатига бирдек дахлдордир. Шу маънода, Экоҳаракат номидан барча журналистларимизни ҳамкорликка чақирамиз. Бу жараёнда фаол иштирок этиш мамлакатимизда соғлом табиий муҳитни асраб-авайлаш, экологик хавфсизликни таъминлаш, инсон саломатлиги учун барқарор шароит яратиш ишига муҳим ҳисса бўлиб қўшилиши шубҳасиздир.

ДАЛА МЕҲНАТЧИЛАРИ ҲУЗУРИДА

Бугун юртимизнинг қай бир гўшасига борманг, тийрамоҳнинг бетакрор тароватини ҳис этасиз. Мевалари ғарқ пишган сўлим боғлари кезиб, ҳосили оппоқ бўлиб очилган пахтазор далалар бўйлаб ўтганда руҳингиз ажиб сирларга ошно бўлади. Вужудингизда Ватан туйғуси жўш уриб, она заминга нечоғли чамбарчас боғланганингизни теран англай бошлайсиз.

Бу қалбимиздаги Ватан меҳри нақадар юксаклигидан далолат. Куни кеча бир гуруҳ ижодкорлар Нишон тумани дала меҳнаткашлари ва ҳашарчилар ҳузурида бўлишди. "Тарағай Баҳодир", "Алишер", "Наврўз", "Чўл ўлкаси" фермер хўжаликларининг зироатчилари пахтадан мўл ҳосил етиштириб, юксак хирмон уюшибди. Дала меҳнаткашлари, фаол теримчилар ҳузуридаги учрашувни Қарши давлат университети ректори, сенатор Муродулла Нормуродов очиб, мамлакатимизда кечаётган ижтимоий жараёнлар, халқимиз пешона тери билан яратган миллий бойликларни қадрлаш зарурати ҳақида сўзлади.

— Гоҳо ижодий иш билан банд бўлиб, ота-боболарим юртига келолмай қолсам, гўдаклик чоғимиздан таниш бўлган юрт манзаралари тушларимга кира бошлайди, — деди Ўзбекистон Қаҳрамони, халқ шоири Абдулла Орипов. — Бизни, албатта, киндик қонимиз томган юртга бирор даъват ёхуд Ватан туйғусини ёшлар онгига сингдириш эҳтиёжигина эмас, соғинч туғёнлари ҳам кўпроқ чорлайди. Одам боласи ўзи мансуб бўлган тупроқдан узилиб яшаши мумкин эмас. Бир пайтлар биз ҳам Тошкентнинг Бўка, гоҳо Оққўрғон тумани далаларида пахта терганмиз. У чоғлар халқимизнинг оғир заҳмати билан етиштирилган пахта ҳосили олисларга кабутардай "учиб кетарди", ўз юртимиз, элимиз ундан наф кўрмасди. Истиқлолимиз боис халқимизнинг асл бойликлари ўзига буюргани, ўтган ғоят қисқа даврда мамлакатимиз мисли кўрилмаган даражада обод бўлиб бораётгани, сиз билан бизнинг, ҳатто хорижликларнинг ҳам кўзини қувнатаётган улуғ бунёдкорлик манзаралари — бу бизга тақдирнинг бир иноятий бўлди.

Шоирлар Ҳол Муҳаммад Ҳасан, Али Ниёз ўз шеърларидан ўқиб беришди. "Ўзбекистон адабиёти ва санъати" газетаси бош муҳаррири ўринбосари Мурод Абдуллаев, ёзувчи Муҳаммад Очил, профессор Дамин Тўраев ва бошқа ижодкорлар пахтакорларни қизиқтирган саволларга жавоб бериб, уларни меҳнат ғалабалари билан қутладилар.

Бутун дунёда қадриятлар алмашиши, интеграциялашув, глобаллашув, таъбир жоиз бўлса, маданиятлар аралашуви, синтезлашув жараёни кечаётган ҳозирги пайтда ўзга урф-одатларга мойил бўлиш табиий ҳол. Кўплаб тадқиқотчилар киши онгини дастурлаштириш, маданий гегемонлик, маданий империализм каби ибораларни қўлламоқдалар. Унда янги маданий тамойилларга кўр-кўрона эргашиш, ҳукмрон маданий ахлоққа бўйсуниш каби ҳодисалар назарда тутилади. Ўйлатадигани шундаки, бунда демократик тамойиллар ва либерализм тушунчаларига асосан ҳеч ким айбланмайди. Ушбу жараён нафақат катталарга, ҳатто болалар руҳиятига ҳам ўз таъсирини ўтказаяпти. Бу борада интернет бошқа ахборот воситаларига қараганда етакчилик қилмоқда.

Бугун компютер технологиялари ҳаётимизда мустаҳам ўринга эга. Эндиликда унда ишлашни билмайдиган ходимни яхши мутахассис дейиш қийин. Агар ўтган асрнинг 90-йиллари ўрталарида ёшларнинг энг севимли машғулотлари мусиқа тинглаш ва телекўрсатувлар кўриш бўлган бўлса, ҳозир компютер ва интернет аввалги қизиқишларни сиқиб чиқарди. Замонамиз ёшларининг 70 фоизи ўз қизиқиш ва севимли машғулотлари ҳақида сўз юритганда спорт, дўстлар билан суҳбатлашиш, маънавий ва маданий ҳордиқ чиқариш билан бир қаторда интернет билан шуғулланишни биринчи ўринда тилга олади. Nielsen/Net Ratings компанияси ўтказган сўнгги илмий текширув натижаларига кўра, бутун дунё тармоғига уланаётган ёш болаларнинг сони кун эмас, соат сайин ошиб боряпти: биргина 2007 йили Европада ёш авлод вакилларининг учдан бир қисми онлайн тизимидан фойдаланганини кузатилган. 2008 йили дунё ахборот тармоғида 10 миллион ёш «сайр» қилган бўлса, ҳозир уларнинг сони 13 миллиондан ошиб кетган. Бу кўрсаткич кундан-кунга кўпаймоқда. Бундай онлайн ҳаётда яшайдиган ёшларнинг катта қисми — 4,5 миллиони Буюк Британияга тўғри келади. Улар ҳар куни электрон манзилларни текширади, турли хил сайтлардан маълумот излайди ва чат(глобал тармоқдаги суҳбатхона)лар орқали мулоқотда бўлишади. Германияда ҳозирча 3 миллион ва Францияда эса 1,5 миллион йигит-қиз вақтини асосан онлайн тизимида ўтказади. Бир йилдан сўнг бу кўрсаткич икки баробарга ошиши кутилмоқда. Компютер саводхонлиги шу даражада баландки, бугун ҳатто олти яшар бола ҳам блутус (bluetooth) ва спам нималигини катталарга нисбатан яхши билади.

Дунёнинг ривожланган мамлакатларидан бири Канадада ўн етти ёшгача бўлган 6 минг бола ўртасида ўтказилган тадқиқотлар натижасига кўра, интернетдан улар фақат ахборот олиш мақсадида фойдаланишмас экан. Канада ёшларининг ярмидан кўпи интернет ва компютер технологияларини ота-оналаридан яхшироқ билишини айтган. Уларнинг 80 фоизи мустақил равишда интернетга уланишини, ота-оналари компютерга ҳимоя воситаси бўлган филтрлаш дастурини ўрнатиб қўймагани ва фарзандлари қандай сайтларга киришини назорат қилмаслигини тан олишди. Умуман олганда, аксарият ота-оналар, аниқроғи, уларнинг 65 фоизи фарзандлари интернетдан фақат уй вазифасини тайёрлаш учун фойдаланади, деган фикрда. Улар эса асосан интернет орқали мусиқа тинглайди, электрон манзилларни текширади, хуллас, вақтичоғлик қилади. Ёшларнинг учдан икки қисми интернетга янги дўстлар орттириш ва ким билан бир суҳбатлашиш мақсадида уланади, уларнинг 15 фоизи бу муносабатларни кейинчалик реал ҳаётда давом эттирар экан. Мулоқотнинг бу каби шакллари яхши албатта. Лекин, мутахассисларнинг фикрича, ёши ўнга етмаган бола одатда мустақил равишда интернетдан фойдаланиш учун зарур бўлган танқидий фикрлаш ва шу асосда маълумотларни фарқлаш, уларни ажрата билиш, бошқача айтганда, «фильтрлай» олиш, яъни ижтимоий иммунитет қобилиятига эга эмас. Шу сабабли ёлғиз қолганда ҳам интернетдан фойдаланиш эҳтимоли бўлган болани қаттиқ назорат остига олиш керак, унга ўзи ҳақидаги шахсий маълумотларни интернет орқали танишган одамларга айтмасликни ўргатиш зарур. Сўнгги пайтларда интернет орқали таъқиб этиш ёки, илмий тилда айтадиган бўлсак, грифинг ҳолатлари кўп кузатилмоқда. Бу каби тармоқ безорилигининг энг биринчи қурбонлари айнан ёшлар, хусусан, ўсмирлар ҳисобланади. Бир қарашда беозор туюлган чат хоналар ёки, махсус мулоқот дастурлари орқали кечадиган суҳбатлар тафаккури энди шаклланаётган болаларни баъзан жиноятгача етаклаб бораётгани бор ҳақиқат.

Виртуал секта ёки грифинг билан шуғулланадиганлар ёки грифёрлар замонавий ёшларнинг қизиқишларидан жуда яхши хабардор бўлиб, онлайн конференция, форум хоналарида исталган мавзуда суҳбат юритиши, ўзларини уларнинг муаммоларини тушунадиган одамлар сифатида кўрсатиши мумкин, бунинг устига, веб тармоқда анонимликни сақлаш хусусияти қисқа фурсат ичида ишончга кириб олишга имкон яратади. Грифинг билан курашишнинг энг оддий усули — компютерга махсус тақиқлов дастурлари (энг машҳурлари Киберпатруль ёки Кидсконтрол)ни ўрнатиш. Шунда зарарли манбалардан келадиган барча хабарлар автоматик тарзда филтрланади ёки дастурга ота-оналар томонидан киритилган чеклов туфайли боланинг ўзи қизиқиб ножўя ахборотни олмоқчи бўлганда, автоматик тақиқ ишга тушади. Айни пайтда мазкур дастурлар ҳам тўлиқ хавфсизликни кафолатлай олмайди, чунки баъзида улар фойдали ахборотни чеклаб қўйиши ёки кераксизини ўтказиб юбориши мумкин.

Ҳозирги кунда кўплаб мамлакатларда интернетдан фойдаланиш кўникмалари қўшимча дарс сифатида мактаб дастурларига киритила бошланди. Буни ҳам грифингга қарши курашишнинг ўзига хос усули сифатида кўрсатиш мумкин. Негаки, факултатив дарслар орқали болалар интернетдан олинадиган маълумотларнинг қанчалик ҳаққоний ва тўғри эканини текширишга ўргатилади. Бундай сабоқлар, айниқса, ўсмирлар учун зарур.

Интернетда ўсмир ёшлар учун грифингдан ташқари яна бир қанча хавфлар ҳам бор. Яъни болалар ва интернет муаммоси тобора чуқурлашиб бораётган бир пайтда, экстремистик характердаги секта ва уюшмалар сайтларининг фойдаланиш учун очиқлиги, виртуал фирибгарликка кенг йўл қўйилганини ҳам эътибордан соқит қилиб бўлмайди. Болаларнинг қизиқувчан табиати уларни юқорида тилга олинган турдаги сайтларга етаклаши, бу веб-саҳифаларда уларнинг руҳий ёки жисмоний соғлиғига хавф солувчи маълумотларни кўришига олиб келиши табиий. Турли сайтлар орқали олинган хабарлар руҳан таъсир ўтказиб, болаларни интернет доирасида ва ундан ташқарида ҳам жиноятга ундаши ҳеч гап эмас.

Банк ёки кредит карточкасидаги ҳисоб рақамларини билган болакайлар онлайн савдоларда қатнашиш имкони билан кичик ўйинчоқдан тортиб то энг сўнгги русумдаги машинага қадар сотиб олиш ҳуқуқига ҳам эга бўлади. Бу эса уларни виртуал фирибгарларнинг нишонига айлантиради. Шу сабабли глобал тармоқдан фойдаланувчилар кўп бўлган Белорусда бу каби муаммолар қатор янги касбларнинг вужудга келишига ҳам туртки бўлган. Янги турдаги мазкур мутахассисларнинг вазифаси оилада интернетдан фойдаланиш маданиятини жорий этиш ва болаларга психологик, маънавий ҳамда жисмоний зарар етказмайдиган очиқ ва хавфсиз ахборот маконини яратишдан иборат.

Дунё миқёсида 38 фоиз болалар зўравонлик руҳидаги сайтларни, 26 фоиз бола миллатчилик характеридаги веб-саҳифаларни мунтазам кузатиб бориши маълум бўлди. 2008 йилнинг охирги ойларида дунёнинг энг машҳур компанияларидан бири бўлмиш «Майкрософт» 28 давлатда ўзининг чат хоналарини ёпишини эълон қилди. Бу ҳаракат болалар муаммолари билан шуғулланувчи ҳуқуқ-тартибот ҳамда хайрия ташкилотлари томонидан тўлиқ қўллаб-қувватланди, чунки назоратсиз форум хоналар спам, вирус ва ахлоқсиз ахборотни тарқатиш манбаига айланиб қолган эди. Шу тариқа MSNнинг текин чатлари Европа, Яқин Шарқ, Африка, Осиё ва Лотин Америкасининг кўплаб мамлакатларида ўз фаолиятини тўхтатди.

Замонавий технологияларнинг тез суръатларда ўсишига қарамай, одамлар улардан қандай оқилона фойдаланиш кераклигини тўлиқ англаб етмаган. Компютер ва интернетгача бўлган даврда ўсиб-улғайган аксарият ота-оналар ва муаллимлар агар бола интернетдан фойдалана бошласа, албатта, фойдасидан зарари кўпроқ, деб ўйлайди. Болани компютер ёки интернетдан чалғитиш ҳаракати замирида бошқа бир муаммо, яъни катталарнинг бу масалада нисбатан саводсиз экани аниқланди. Агар уларнинг ўзлари аввал технологиялар саводсизлиги масаласига жиддийроқ ёндашиб, уни бартараф этишса, мақсадга мувофиқ бўларди. Негаки, биргина шу сабабга кўра болани технологиялардан ажратиб қўйиш тўғри эмас. Интернетнинг хавфлилик жиҳати шундаки, унда муайян маънавий ахлоқий меъёрлар йўқ. Илгари бу тармоқдан хавфсираш нисбатан камроқ эди, эндиликда эса хавф икки жиҳатдан ортган. Биринчиси, ҳажм ва қамров жиҳатдан бўлиб интернетдан фойдаланиш арзонлашди. Компютер бирор моддий мулк эмас, балки оддий иш қуролига айланди. Унга эга бўлиш худди телевизор сотиб олишдек осон бўлиб қолди. Қолаверса, интернет маҳсулотларидан фойдаланиш нафақат компютерда, балки қандайдир чегирмалар билан мобил алоқа воситаларида ҳам кечмоқда. Иккинчиси, интернет тармоғининг ичида қизиқишни, мойилликни оширувчи воситаларнинг ўйлаб топилишидир. Масалан, баъзи ўйинларнинг ютуғига пул қўйилган, улар совринли мусобақани эмас, балки қиморни кўпроқ эслатади. Аниқлашимизча, интернетдаги баъзи мураккаб ўйинларни фақат кичик ёшдагиларгина эмас, катталар ҳам ўйнашади. Виртуал қаҳрамонларнинг ёвуз мақсадлари пешонангдан совуқ тер чиқарадиган даражада даҳшатлидир.

Интернетдан фойдаланиш гўёки тиконзор ичидан гул теришдек бўлиб қолди. Star craft, Line age, GTA, Catwoman, Transformars, Lift for dead, Sims sity, Mortal combat, War Craft, Duty Jj3, Call of Duty, Shiper ops Red, Aylerd SPOR каби ўйинлар болаларга ёвузлик руҳида эртак айтишдан ташқари уларни «қаҳрамон» сифатида ўз ёвуз оламига олиб кириб кетади. Энди компютер қаршисидаги бола сайтда ўз виртуал қиёфасини яратиб, турли кўнгилсиз воқеалардан иборат ҳаёт ичига киради. Айниқса, олис масофадаги «админ»лар назорат қилаётган интернетаро ўйналаётган Line age ўйини хавфлилик жиҳатдан юқори даражада. Бунда бола «шафқатсиз ҳаёт» қўйнига сингишдан аввал виртуал қаҳрамонига, яъни ўзига қилич танлайди. У турли бонусларни ютгани сари қирғин қуроли мукаммаллашиб бораверади. Масалан, қуроллари — хом, сом, арка, лук (камон), болға, шина, қилич (драконик), қилич (дестрный), сочма милтиқ ва ҳоказолар виртуал қиёфага куч беради. Бундан ташқари, илк босқичларда жонни кўпайтирувчи бафлар, ўқ тешиб ўтмас БИЖА кийимлар, зирҳлар Д, А, С категорияларда сақланади. Уларга эга чиқиш учун турли «машаққатли синовлар»дан ўтилиб, қасрларни куч билан эгаллайди. Унда ғарбдаги афсона-асотир образлари — оқ-қора элфлар, орклар, гномлар, титанлар, бадбашара одамлар билан шафқатсизларча уруш олиб борилади. Бунда раҳм-шафқат кўрсатилмайди, чунки, **раҳмдиллик кўрсатадиган «қаҳрамон» шу раҳмдиллиги қурбонига айланади(?!).** Ўйин шундай қурилганки, бунда озгина раҳмдилликни маҳв қилувчи юзлаб макрлар ишлатилади.

Мазкур тармоқлараро ўйинда ҳар бир қатнашувчининг бонуслари, жони, ҳимоя кийими каби ашқол-дашқоллари яширилган ўз кодлари бўлиб, уни тасодифан топиб олган бошқа қатнашувчи тап тортмай ўғирлайди ва бунинг оқибатида ўғрилик, беҳаёлик, шафқатсизлик реал ҳаётга кўчиши мумкин. Чунки, бундай бонуслардан ажралган киши админ орқали «ўғри»нинг кимлигини топиб жазоламоқчи бўлади. Афсуски, биздаги маълумотларга кўра, шу ўйин оқибатида МДҲда икки марта қотиллик жинояти бўлган. Бизда эса, бир марта безорилик (муштлашув) юз берди. Ачинарлиси шундаки, баъзи катта ёшдагилар ҳам бу ўйинни қизиқиб ўйнаётирлар. «Шафқатсиз қаҳрамон» ўрни келганида бошқа бегона чорасиз «қаҳрамонлар» билан уюшиб ҳаракат қилишига ҳам тўғри келади. Қийин вазиятдан чиқиб олгач эса, улар бир-бирига қарши уришади. Чунки, ўйиннинг ягона қоидаси: **«Сен ўлдирмасанг, сени ўлдирадилар».** Боягина бир-бирига «ёрдам» берган ҳамкорлар энди бир-бирини «ўлдиради». Мана сизга ғайриинсонийлик. Виртуал оламда кечаётган зўравонлик, сотқинлик, беҳаёлик, ўғрилик, бузуқлик эртага реал ҳаётга кўчмайди, деб ҳеч ким кафолат беролмайди. Чунки, боланинг нафсини, шайтонини қувватлантираётган, «парваришланмаса» ҳеч қачон юзага чиқмайдиган яширин туйғулар бир кун кўча-кўйда «намоён бўлмайди», деб айтолмаймиз. Шунинг учун ҳам компютерда сайтларни «кавлаётган» болаларнинг оталари дўппини ерга қўйиб, оналари бир озгина қозон-чўмичларини бир четга қўйиб ўйлаб, мулоҳаза юритсалар, фарзандларининг тарбиясига озроқ вақт ажратсалар яхши бўлур эди. Чунки, юқоридаги ҳолатлардан нафақат ўзлари, балки жамият ҳам зарар кўради.

2007 йилдаги маълумотга назар солайлик: BBC News хабарига кўра, Германиядаги мутасаддилар мамлакатдаги интернет тармоғида ишловчи 12 минг кишини болалар порнографиясига оид материал алмашув тармоғи аъзоси деб гумон қилган. UPI агентлигининг қайд этишича, улардан 1700 нафарига айблов эълон қилинган. 2008 йилнинг ёз ойида бошланган глобал рейд Саксония-Анхальт федерал ерида 300 нафар гумондорнинг хатти-ҳаракатини текширишдан бошланган ушбу тадбир дунёнинг 70 мамлакатида давом этиб келаяпти. Associated Press ахборот агентлигининг илк хабарига асосланган мазкур жиноятнинг очилишида Интернет-провайдерларидан бирининг ахбороти далил бўлган. Ушбу жиноятда болалар порнографиясини тарғиб қилувчи порталга кириш билан боғлиқ жуда кўп ҳолатлар аниқланган.

Ғарб "оммавий маданияти" (аниқроғи маданиятсизлиги!) — инсоннинг тубан иллатларини жунбушга келтирувчи реп, поп, рок мусиқаларининг асирига айланган айрим ёш йигит-қизларимиз халқимизнинг бебаҳо маънавий дурдоналари — ўлан, баёз, лапар ва айтишувлар, мақом ва бетакрор миллий оҳангларимизни тинглашармикин? Ачинарлиси шундаки, бугун ёшларимиз ғарб эстрадасининг "юлдуз"ларини таниш тугул, ҳаёт тарзини, қўпол қилиб айтганда, неча марта турмушдан ажраганию бир кунда кўринишини (имиджини) қанча бор ўзгартирганини беш қўлдай билади, аммо Навоийдан бирорта ғазал ёки "Шошмақом"дан биргина куй номини сўрасангиз ойдан тушгандай елка қисишади.

Сирасини айтганда, интернет сайтларидаги "маҳсулот"ларни танқид қилиш осон. Уларга муқобил миллий, болалар ва ўсмирларга мос, уларнинг қизиқиш оламларига хос ижод маҳсулларини биз ҳам ишлаб чиқарсак бўлади. Бугун фарзандингиз китоб ўқимаса расмли китоб келтириб, шу расмдаги воқеани китобга ёзган, десангиз, у албатта ўқийди. Худди шу нарсани компютер оламига кўчирсангиз, у шубҳасиз бошқа чалғитувчи сайтларга кирмайди, деб ўйлайман. Чунки одатда бирор нимани тақиқлашдан аввал унга муқобил бошқа афзалроқ нарса таклиф қилинади.

Шукур ЖАББОРОВ

МАВСУМГА ТАЙЁРМИСИЗ?

Ҳар йили республикамизда куз-қиш мавсумига тайёргарлик кўриш учун барча соҳаларда ташкилий ишлар амалга оширилади. Бу жараён, айниқса, ёнғин хавфсизлиги хизмати ходимлари олдига ҳам қатор вазифаларни юклайди. Ёнғин вақтида ажралиб чиқадиган тутун, карбонат ангидрид ва бошқа зарарли ҳид ва газлар атмосферага кўтарилиб, мусаффо ҳаво таркибини булғайди. Энг ачинарлиси, ёнғинлар кўплаб инсонларнинг жароҳатланишига ва ҳатто ҳаётдан бевақт кўз юмишига сабаб бўлиши мумкин.

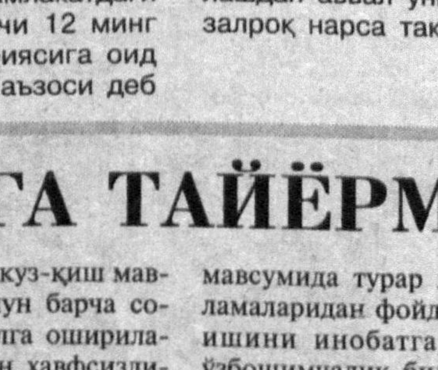

Бунинг олдини олиш мақсадида, Миробод тумани ҳокимлигида ҳуқуқни муҳофаза қилувчи ва ўзини-ўзи бошқариш органлари, корхона, ташкилот, муассаса ва бошқа манфаатдор идоралар ҳамда жамоатчилик вакиллари иштирокида газ ва электр энергиясидан тўғри ва оқилона фойдаланиш, ёнғин хавфсизлиги қоидаларига риоя этиш юзасидан кенгайтирилган йиғилишлар ўтказиб келинмоқда. Куз-қиш мавсумида турар жойларда иситиш мосламаларидан фойдаланиш ҳоллари кўпайишини инобатга олиб, газ плитасини ўзбошимчалик билан бошқа жойга кўчириб ўтказиш, резина шланг орқали улаб ишлатиш, қўлбола ясалган электр иситиш ускуналаридан фойдаланиш бахтсиз ҳодисаларга олиб келиши тўғрисида аҳоли огоҳлантирилмоқда. Бундан ташқари, айни вақтда республикамиз ҳудудига кириб келаётган Эронда ишлаб чиқарилган газ иситиш печларининг меъёр талабларига жавоб бермаслиги, улардан фойдаланиш натижасида газ иси чиқиб, одамларни заҳарлаши мумкинлиги ҳақида аҳоли ўртасида кенг қамровли тушунтириш ишлари олиб борилмоқда.

Ёнғин ортидан келиб чиқувчи салбий ҳолатларнинг олдини олиш, шунингдек, давлат мулкини кўз қорачиғидек асраш ҳар биримизнинг бурчимиздир.

И.МИРЗАЕВ

Абдулла ОРИПОВ,
Ўзбекистон Қаҳрамони,
Халқ шоири

ОДАМ ДЕГАН СЎЗГА ЖОН ИПИ ПАЙВАНД

Оддий ҳақиқат

Боболар уқдирмиш неча замонлар,
Ажалнинг олдида жонимиз бир деб.
Ногоҳ дуч келишса ҳатто ҳайвонлар,
Бир-бирин танирмиш, қонимиз бир деб.

Инсон фазоларга чиқса ҳам гарчанд,
Заминга боғлиқдир умри, ҳаёти.
Одам деган сўзга жон ипи пайванд,
Ҳар хил бўлса ҳамки рутбаси, оти.

Биримиз оқдирмиз, биримиз қора,
Биримиз буғдойранг, шундоқмиз, хуллас.
Тароқ тишларидек тенгмиз ва сара,
Бир хилдир ҳамиша орзу ва ҳавас.

Битта деб сипқордим, тақдир, жомингни,
Битта олов бўлиб таралгай оҳим.
Ягона бўлсанг-да, турфа номингни
Барчага тарқатиб бердинг, Аллоҳим.

Бахт бир хил қувнатар, бир хил эзар ғам,
Бир хил туғилгаймиз, бир хил ўлгаймиз.
Йиғласак бир хилдир кўз ёшимиз ҳам,
Кулсак устимиздан асли кулгаймиз.

04.10.2009 й.

Ўтинч

Рафиқамга

Ўтган фурсатларни бўлмайди тутиб,
Ўтган ўтди энди — буни билгайман.
Ва лекин гоҳида дардимни ютиб,
Тазарру қилгайман, тавба қилгайман.

Билмасмиз яхшилик келгайдир қачон,
Билмасмиз муддатин ёмонликнинг ҳам.
Кимнингдир омади чопса ногаҳон,
Кимнидир пойлайди ташвиш билан ғам.

Қай замон бир тўда зотлар бешафқат,
Гуноҳсиз Инсоннинг суғурди жонин.
Имконим бўлса-да этмадим журъат,
Мен ўша шўрликнинг олмадим ёнин.

Мудом хуш кўргаймиз лутфу хандани,
Бироқ, бир ҳолатга гувоҳ бўлганман:
Масхара қилишса ожиз бандани,
Даврага қўшилиб, мен ҳам кулганман.

Кимнингдир дардидан бўлмадим огоҳ,
Комил этолмади бирорта мактаб.
Бир шоир дўстимнинг олдида ногоҳ,
Бошқа бир шоирни қўйганман мақтаб.

Ўтган кунларимга ташлайман назар,
Ҳар нечук, биз уни яшаб ўтганмиз.
Тақдир бошимиздан сочмаса ҳам зар,
Жоним, шу кунларни интиқ кутганмиз.

Узоқ сафарларга сенсиз йўл олсам,
Мени койимадинг, кўнглим тўқ эди.
Қайдадир тентираб, агар кеч қолсам,
Мен ўйлаб топмаган сабаб йўқ эди.

Кечалар термулиб ойга, юлдузга,
Қоп-қоп ваъдаларнинг тошини тердим.
Йўқчилик азобин илмадим кўзга,
Бахтлиман, дедим-у, кўксимни кердим.

Бу кун шеър битурман шукрона айтиб,
Дардкаш қаламимни қўлимдан қўймай.
Билурман, ёшлигим келмайди қайтиб,
Ҳануз дийдорингга боқурман тўймай.

Аллоҳ тўзим берсин бардош, сабрингга,
Баъзан ўкинч билан бағрим тилгайман.
Айтгил, етолдимми Сенинг қадрингга,
Тазарру қилгайман, тавба қилгайман.

25.09.2009 й.

Глобаллашув

Олимлар бир куни тарқатди эълон:
— Тинчгина ухлайвер уйингда, инсон.

Ҳали Ой узилиб ерга тушмаган,
Уммонлар тошмаган, тоғлар кўчмаган.

Нимани истасанг бажо бўлажак,
Сени кутаётир ойдин келажак.

Лекин билишмасди, аҳвол дабдала,
Уйқу бермас эди оддий қандала.

01.10.2009 й.

Мусаввир Содиқ Раҳмоновнинг «Мўътабар оила» асари.

Эски дўст

Кимдандир қўл узиш мумкиндир, бироқ
Кўнгил узиб бўлмас эски дўстлардан.
Улар баланд турган, баландлир ҳар чоқ
Турфа ҳашамлардан, каму кўстлардан.

Улар қаторида ўйнагил, кулгил,
Сендек нафас олар йўқсил ҳам, бой ҳам.
Эски дўстларингдан узмагил кўнгил,
Эски дўстларингдир Қуёш ҳам, Ой ҳам.

22.09.2009 й.

Малика ҒУЛОМОВА

Бир гул кўрдим самовий

Шоир кўзи билан қаранг дунёга,
Заминдан кўккача синчиклаб боқинг.
Ҳар битта гиёҳдан юлдузгача то —
Аллоҳнинг ишига тасанно ўқинг!

Интизор кўнгилдан вафолар изланг,
Ошиқ булбуллардан тинглангиз наво.
Чумоли ғайрати, тоғлар бардоши
Шаклида неларни уқтирар дунё?

Бунча нафис кулар оппоқ атиргул,
Иборин сочаркан шундай беминнат.
Офтобнинг бир қатим шуъласи асли
Товланиб тургувчи тиллодан қиммат.

Чунки тирикликнинг боисидир у,
Зулматлар қаърини ёритган зарби.
Шоир кўзи билан қаранг дунёга,
Ишқ сирин сезади шоирлар қалби.

МУҲАББАТ

Муҳаббат Аллоҳдан берилган туйғу —
Ҳар кимга ҳам насиб этмаслиги рост.
Йиллар ўтаверар, муҳаббат боқий,
Дарду ташвишлардан айлайди халос.

Бедор оқшомларда дилга тасалли,
Соғинч-ла яшамоқ — муқаддас амал.
Муҳаббат туйғуси яралмаганда
Дунё бўлмас эди бунча мукаммал.

Муҳаббат дардларнинг малҳами экан,
Унга талпинайлик ҳар кун, ҳар нафас.
Муҳаббат бор бўлса тор гўша кенгдир,
Муҳаббат йўқ бўлса кенг дунё — қафас.

КЎНГИЛ ИСТАГИ

Кўнгил недан таскин топади,
Недан пайдо товушсиз фарёд?
Тоғ бошидан жилғадек тушиб,
Тўлқинланар не учун дарё?

Нега нола қилади булбул,
Гул ишқида ёниб ва ёниб?
Қандай куч у, бизга сездирмай
Бир ларзага солар дунёни?

Мен билмадим бунинг асрорин,
Билдим фақат: ишқдир пойидор.
Муҳаббатсиз ҳеч не татимас,
Муҳаббатсиз яшамоқ — бекор.

ҲАЙРАТ

Умрим боғин оралаб,
Бир тикансиз гул кўрдим.
Куйдирганни — лаҳжа чўғ,
Куйганни — булбул кўрдим.

Ёмғир суви кўз ёшми,
Кўкнинг ерга изҳори.
Ошиқлик дунёсида
Бор эканми қарори?

Қарори бўлса агар
Нечун ошкор этмас у?
Майсаларнинг иборин
Кўкка олиб кетмас у.

Изҳорга тиллар ожиз,
Ишқнинг ўзи-ку тилсим.
Энди сенинг дилингни
Севги оташи тилсин.

Тоғдан оққан шаршара
Нени кўзлаган экан?
Бир гул кўрдим самовий,
Йўқ эди унда тикан.

ИККИ ХАЛҚ АДИБИ

Тадқиқот, ахборот

Узоқ тарихга эга бўлган шаҳарлар ёш шаҳарлардан шу жиҳати билан тафовут қиладики, бу шаҳарларда яшаган миллат ва элатлар бир эмас, бир неча миллий маданиятлардан озиқ олиб яшайдилар. Шундай шаҳарларда туғилган қалам аҳли ҳам икки тилли шоир ва ёзувчи бўлиб улғаяди. Самарқанд бу дунёи азимдаги кўҳна шаҳарлардан бири сифатида ўзбек ёки тожик тилида ижод қилган, ўзида ҳар икки халқнинг миллий маданиятини мужассамлантирган кўплаб ижодкорларнинг бешиги бўлган.

Шу кунларда туғилган кунининг 140 йиллиги нишонланган Мирзо Қўқонбой Абдухолиқзода (1869-1948) икки тилда ижод қилган, икки халқнинг миллий маданияти бешигида улғайган ва икки халқнинг мураккаб тарихий даврдаги ҳаётини тасвирлаган сиймолардан биридир.

Сирасини айтганда, биз адабиётшунослар яқин-яқингача Самарқандда шундай адибнинг яшаб ижод қилганини билмай келар эдик. Агар 90-йилларнинг ўрталарида Мирзо Қўқонбой яшаган уйда таъмирлаш ишлари олиб борилмаганида, узоқ йиллардан бери чанг босиб ётган жомадон ва унинг ичидаги 200 дона дафтар топилмаган, бинобарин, самарқандлик Айнийи Соний кашф этилмаган бўларди. 12-24 варақли бу дафтарларга шу вақтгача номаълум бўлиб келган адибнинг икки романи, бир неча қисса, ҳикоя, хотира ва қайдлари битилган эди. Бу асарлар муаллифи гарчанд ўзбек, форс-тожик, араб ва рус тилларидан ташқари, қатор туркий тилларни пухта билган, ўз даврининг энг маърифатли ва билимдон кишиларидан бири бўлишига қарамай, азбаройи камтарлиги туфайли 68 ёшга борган чоғидагина қўлига қалам олиб, илк романини ёзишга киришган экан. Агар Мирзо Қўқонбой роман, қисса ва ҳикояларида тасвирланган оламшумул воқеаларни ўз кўзи билан кўрмаган ва уларни келгуси авлодларга ёзиб қолдириш зарурлигини ҳис этмаганида, эҳтимолки, қўлига адиблик қаламини олмаган бўларди. Зеро, у ўзини Абдулла Қодирий ёки Садриддин Айний сингари ёзувчилар билан баҳслаша олувчи қаламкаш, деб ҳисобламаган.

Мирзо Қўқонбой Абдухолиқзода. П.Беньков ишлаган портретдан кўчирма.

Мирзо Қўқонбойнинг ҳаёт йўли бошқа замондошларидан бир мунча жиҳатлари билан фарқ қилади. Бу фарқ шундан иборатки, 19 ёшигача мадраса таълимини олган, кейин рус-тузем мактабини тугатган Мирзо Қўқонбой 1893 йилдан 1918 йилнинг 1 январига қадар чор ҳокимиятининг суд ва маъмурий муассасаларида таржимон ва котиб бўлиб ишлаган. “Бу вазифаларда ишлаш жараёнида, — деб ёзган эди марҳум академик Ботирхон Валихўжаев, — Қўқонбой ҳаётни, одамлар турмушини, генерал-губернаторликдаги қинғирликларни, маҳаллий халқ манфаатларига қарши бўлган сиёсатни ва шунга доир махфий ҳужжатларни билиб олди. Қўқонбойнинг кўзи очила борди, онги ва шуурида ҳам ўзгаришлар рўй берди”.

Мирзо Қўқонбойдан каттагина адабий мерос қолган. Бу мерос орасида ушбу сатрлар муаллифининг илк бор танишгани “Жиззах қўзғолони” хотира-эссесидир. Қўзғолончилар устидан бўлиб ўтган суд жараёнида котиб ва таржимон сифатида қатнашган Мирзо Қўқонбой чор мустамлакачилиги даврида нафақат 1916 йили Жиззахда, балки ундан аввал Андижон ва бошқа жойларда бўлиб ўтган қўзғолонларнинг келиб чиқиш сабаблари ва фожиали оқибатларини сиёсий-ижтимоий жиҳатдан чуқур таҳлил қилиб беради. Мазкур қўзғолоннинг 20 йиллиги муносабати билан ёзилган, янги-янги илмий кузатиш, маълумот ва таҳлилларга бой мазкур асар чор ҳокимияти мустамлакачилик сиёсатининг асл моҳиятини очиб ташловчи даврнинг такрорланмас ноёб ҳужжатидир.

Маълумки, XIX аср охири — XX аср бошларидаги Туркистон халқлари ҳаёти нафақат ижтимоий ва иқтисодий, балки маданий ва маиший жиҳатдан ҳам ачинарли ҳолатда бўлган. Хусусан, санитария ва гигиена масалаларига эътиборсизлик орқасида аҳоли ўртасида турли касалликлар тарқалган. Жадид ёзувчилари, хусусан, Фитрат “Мунозара” ва “Ҳинд сайёҳи баёноти” публицистик асарларида миллий қолоқликнинг даҳшатли кўринишларидан бири бўлган бу муҳим масалага жамият эътиборини қаратганлар. Мирзо Қўқонбой жадид биродарларидан фарқли ўлароқ, миллатнинг соғлиқ ва саломатлиги билан боғлиқ бу муаммони бартараф этиш йўлларини ахтарди. У XIX аср охирларида Туркистон генерал-губернаторлигига илмий сафар билан келган рус шифокори П.В.Шчусев билан танишиб, унинг шу сафар чоғида ёзган “Русия духтурининг, яъни табибининг мусулмонларга ранжу касал бўлмасиндан соғ-саломат бўлмоқлари насиҳати” рисоласини таржима қилади ва бу рисолани 1899 йили Санкт-Петербургда нашр этишга эришади.

Рисола таржимоннинг қуйидаги сўзлари билан бошланган: “Эй мусулмонлар, ишонинглар, ҳар нимаким ушбу насиҳатномада ёзилғондур сизларнинг нафларингиз учундур. Агарда ушбу тубанда ёзилғон насиҳатларни қулоғингизга олуб, унга амал қилсангизлар, албатта, ўрталарингизда касал илон ўлум кам бўладур. Сизларнинг эсончиликларингизни хоҳлагувчи олим Урусиё дўхтури Шусев ушбуни ёзди”. Таржимоннинг шу сўзларидан кейин рус шифокорининг Бухоро ва Жиззах вилоятларида кенг тарқалган касалликларнинг келиб чиқиш сабаблари баён этилган ва бундай касалликларга чалинмаслик учун мусулмонларга маслаҳатлари берилган эди.

Мирзо Қўқонбой Фитратнинг юқорида тилга олинган асарларидан 10-12 йил аввал ушбу рисолани ўзбек ва тожик тилларида нашр этиш билан Туркистон жадидлари фаолиятидаги кемтик жойни тўлдиришга эришди.

Мирзо Қўқонбой 1918 йилдан 1925 йилга қадар бўлган даврда ҳам адлия муассасаларида хизмат қилишда давом этди. Айни пайтда бир неча дарсликларни ўзбек тилига таржима қилди. Агар бу таржималарнинг аксари табиий фанларга оид дарслик ва ўқув қўлланмалари бўлганини назарда тутсак, Мирзо Қўқонбойнинг шу даврда ёш авлоднинг замонавий илм-фан асосларини эгаллашига катта ҳисса қўшгани маълум бўлади ва жадидона хизматлари равшанлик касб этади.

1927 йили рўй берган бир воқеа Мирзо Қўқонбой ҳаётида чуқур из қолдирди. Ўша йилнинг ёз кунларидан бирида улкан маърифатпарвар Мунаввар қори Абдурашидхонов Самарқандга ташриф буюради. Мирзо Қўқонбой шу воқеа муносабати билан тошкентлик биродари шарафига зиёфат беради. Зиёфат чоғида бир-икки самарқандлик ижодкорлар билан бирга Чўлпон ҳам ҳозир бўлади.

Шу йили Москвадаги ўзбек драма студиясини тугатиб келган ёш санъаткорлар Самарқандда очилган ўзбек давлат театрида хизмат қилаётган эдилар. Улар орасида мазкур театрнинг адабий эмакдоши Чўлпон ҳам бор эди. Ўша кезларда шоирнинг ётар жойи бўлмаганлиги сабабли Мирзо Қўқонбой унга ҳамсоя бўлиб яшашни таклиф этади. Чамаси, Чўлпон у билан бир хонадонда яшаган кунларда унинг кўрган-кечирганлари билан танишиб, узундан-узоқ ва бир-биридан ғаройиб ҳикояларини тинглаб, ундан шу тарихий воқеаларни қоғозга тушириш ва келгуси авлодлар учун ёзиб қолдириш лозимлигини айтган.

Мирзо Қўқонбой шундан кейин ўзи шоҳид бўлган тарихий давр воқеаларини хаёлида қайта жонлантириб, уларнинг айримларини кичик ҳаётий лавҳалар ва қайдлар тарзида қоғозга тушира бошлади. Айни пайтда А.Қодирий ва С.Айний сингари замондошларининг яқин ўтмиш тўғрисидаги асарларини ўқиб, улардан сабоқ олишга, XX аср бошларида содир бўлган оламшумул воқеаларни тасвирлаш малакасини эгаллашга интилади.

Мирзо Қўқонбой 1936-1937 йилларда “Жиззах қўзғолони” хотира-эссесидан ташқари, “Истаджон” ва ”Қамчисидан қон томади” қиссаларини ёзиб тугатгач, 1937 йил 10 августда дастлабки йирик эпик асари — “Тоғ қизи” романини ёзишга киришади.

Ушбу асарнинг майдонга келиш тарихи хусусида муаллиф бундай сўзларни ёзган: “Маълумки, Туркистоннинг чоризм ҳукумати таркибидаги ярим асрлик идора тартиби фожиадан иборат бўлди. Бир қанча сабабларга кўра, бу давр тарихини матбуотда ёритиб бўлмасди. Сабаблардан бири шуки, маҳаллийлардан ёзадиган кишилар йўқ эди... Иккинчи сабаб шундан иборатки, биров ёзишга журъат этса, сензур йўл бермасди; учинчи сабаб эса бизга фожиа бўлиб кўринаётган ўша воқеалар ўша пайтларда оддий бир ҳол эди”.

Шу сўзлар ёзилган 1937 йилдан кейин чор мустамлакачилиги давридаги Туркистон халқлари ҳаёти тўғрисида кўплаб роман ва қиссалар яратилди. Бинобарин, 1940 йил декабрида ёзиб тугалланган, аммо орадан қарийб етмиш йил ўтгач нашр этилган “Тоғ қизи” романида тасвирланган аксар воқеалар ва қаҳрамонлар типи бугунги китобхон учун балки янгилик эмасдир. Шунга қарамай, “Тоғ қизи” романини ўқиган китобхон мазкур асар орқали ота-боболарининг мустамлакачилик йилларидаги чиркин ҳаёт асосларини парчалаб, қанчадан-қанча қонлар ва жонлар эвазига ҳозирги дориломон кунларга етиб келганларини яна бир бор, бу сафар Мирзо Қўқонбойнинг кўзи билан кўради, унинг сўзи билан эшитади. Адиб яқин кечмиш воқеаларини тарихий давр контекстида шундай бадиий ёрқин ва ишонарли талқин этганки, биз унинг кўзи рассом кўзидек ўткир, тили эса ҳақиқий адиб тилидек бой ва рангин бўлганини кўриб ҳайратга тушамиз.

Романда тасвир этилган давр 1914 йилдан 1917 йил феврал ва октябр воқеалари ҳамда шўро ҳокимиятининг дастлабки йилларини ўз қамровига олган. Адиб мамлакатимиз ва халқимиз тарихининг бу ўта мураккаб ва фожиали даврини Самарқанд атрофидаги қишлоқларда истиқомат қилган кишилар ҳаёти мисолида гавдалантириб берган. Бинобарин, бу асар А.Қодирийнинг “Ўтган кунлар”, С.Айнийнинг “Дохунда”, Ойбекнинг “Қутлуғ қон” романларидан фарқли ўлароқ, ҳали ўзбек адабиётида ўз аксини топмаган янги жуғрофий ҳудуд аҳлининг машаққатли ҳаётини тасвир этишга бағишланган. Муаллиф асарда икки авлод вакиллари образини яратиш орқали мустамлакачилик ва феодал бедодлик даврининг, адиб ибораси билан айтсак, “ваҳшатангиз” манзараларини бадиий мужассамлантирган.

Роман воқеаларида Офаринкент қишлоғи жиловини темир қўллари билан ушлаб турган Ашурқул оқсоқол ва унинг макр-ҳийлаларидан адои тамом бўлган мунис ва муниса кишилар ҳаракат қиладилар. Ашурқул зарур пайтда ўзини уларга оталик қилаётган, меҳрибонлик кўрсатаётган киши қилиб кўрсатади. Аммо ўргимчак янглиғ ўраб олиб, уларнинг қонини сўради ва уларни шундай усталик билан кафангадо этадики, худди шу нуқтада у зулмга асосланган тузумнинг даҳшатли тимсолига айланади.

Отаси Ниёз бобо вафотидан кейин етим қолган Қурбон, дастлаб онаси, сўнг отаси вафотидан сўнг ғарибона ҳаёти Қурбон билан кечаётган Моҳзода Парвардигор олдида қандай гуноҳ қилибдиларки, адиб ибораси билан айтсак, “ғаддор фалак аларнинг бошига бир бало тайёрлаган эди”. Бу бало уларга “оталик қилаётган” Ашурқул оқсоқол ва унинг ҳамтовоқлари бўлиб, ёзувчи шу разил кимсалар образини ҳам, Қурбон билан Моҳзода ва унинг отаси Жума образларини ҳам ёрқин бўёқлар билан тасвирлаган.

Бу асарни ўқиган китобхон адибнинг нафақат қаҳрамонлар портрети ва табиат манзараларини тасвирлаш, балки тарихий давр ҳаётини икки қутбдаги қаҳрамонлар тақдири орқали бадиий мужассамлантириш, улар руҳий кечинмаларини очиш ва ички монологларини ифодалаш санъатига, муаллифга хос аналитик тафаккур жилваларига қойил қолади. Романнинг бу ва бошқа фазилатлари Мирзо Қўқонбойнинг икки тилда ижод қилган тарихнавис адиб С.Айний билан бир қаторда турувчи ижодкор бўлганидан далолат беради.

Афсуски, адибнинг самарқандлик машҳур халқ қаҳрамони — Намоз ўғрига бағишланган сўнгги романи ҳозирча тўла ҳолда топилиб, нашр этилганича йўқ. Аммо ўйлаймизки, “Тоғ қизи” романини ёзиш жараёнида бадиий ижод довонларини забт этган адиб бу асари билан ҳам адабиётимизнинг бадиий уфқларини маълум даражада кенгайтиришга эришган бўлиши мумкин.

Эҳтимол, ёш жиҳатидан М.Беҳбудий ва Фитрат билан авлоддош, аммо асосий асарлари 30-йилларда яратилган Мирзо Қўқонбойни миллий уйғониш даври адабиётининг намояндаси сифатида текшириш тўғри бўлмас. Биз бу ўзига хос ижодкор асарларига 30-йиллар адабиётининг мулки сифатида ёндашганимизда ҳам улар қон томирида жадидона зарралар мавжудлигини сезамиз. Бизнингча, муҳими Мирзо Қўқонбой ижодини икки халқ адабиётининг қайси даврига киритиш масаласи эмас, балки таваллудининг 140 йиллигида ёзувчи сифатида кашф этилиши ва асарларининг нашр этилиб, китобхонлар қўлига етиб боришидадир. Ўйлаймизки, Мирзо Қўқонбой Абдухолиқзода ижоди XX аср ўзбек ва тожик адабиётлари тарихидан муносиб ўрин эгаллайди.

Наим КАРИМОВ,
филология фанлари доктори

КЎҲНА РИВОЯТ

Бир воқеа эсимга тушар,
Тинчлик бермас кўнглимга тағин.
Устозларга дил меҳрим ошар,
Ҳар гал байрам келганда яқин.

Бир муаллим — меҳрибон устоз
Ўтган экан қадим замонда.
Дарс бераркан дилда чин ихлос,
Қай бир олис овул томонда.

Болалардан олибди иншо,
Иншо эмас, юрак риштасин.
Ўн беш нафар боладан, аммо,
Дафтарин бермабди бештаси.

Устоз қайтар уйга кечки пайт,
Фалокатни билибди қайдан?
Эмасмиди аёз, чилла вақт,
Бўриларга дуч кепти йўлда.

Даҳшат ичра устоз бечора,
Тополмасдан ҳеч бир имконни.
Йиртқичларга қилиб ишора,
Ёқа бошлар бир-бир иншони.

Аммо дафтар тугаб қолибди —
Бу томони сизларга маълум.
Юлдуз, ойлар гувоҳ бўлибди,
Дунёни тарк этар муаллим.

Эртаси кун кичик овулга
Эшитганлар оқиб келганмиш.
Муаллимнинг мўъжаз ҳовлиси
Шогирдлари билан тўлганмиш.

Акмал САЙЙИД

Ўн беш бола, ўн беш мурғак жон,
Видолашар устози билан.
Аммо дафтар тутган беш ўғлон
Ҳаммадан кўп дод-фарёд қилар.

Сўрадилар улардан бир-бир:
— Нега бунча оҳ чекасиз, оҳ!
Жигарингиз бўлмаса, ахир,
Сабаби не, этингиз огоҳ?

Бири деди: «Тақдир экан-да,
Гуноҳкормиз, бунинг йўқ чеки.
Иншомизни биз ҳам берганда,
Устоз омон қоларди балки!

Чархи дунда бесамар бўлдик,
Устоз учун жавобгармиз биз.

Эрта хазон очилмай сўлдик,
Дўст ичида гуноҳкормиз биз».

Шунинг учун устозларга мен
Умрим бўйи этаман таъзим.
Жоним фидо ҳар бири учун,
Улар ўлмас қоядир азим.

Сен — гўзал шеър ҳеч битилмаган,
Сен — осмоним, мукаррам, мушфиқ.
Сен — ўланим ҳеч айтилмаган,
Мангуликка дахлдор қўшиқ.

Бу эҳтимол ривоят, аммо
Устоз ота каби улуғдир.
Кўкда моҳинг, маёғинг гўё,
Умринг йўли шундан ёруғдир!

РУҲИЯТ МАНЗАРАСИ

Тун чодирин тортар эриниб
Қўрғошин булутлар карвони.
Тўлин ой кўринмас беркиниб,
Осилган камалак-айвони.

Қаттиқ чапак чалиб юборар
Мудраган тарновлар беҳосдан.
Қайинзор шовуллар, ёлворар,
Садрлар урар бир овоздан.

Мен эса деразам ёпаман,
Руҳим-ку шайланган парвозга.
Қўлимда шам — уни ёқаман,
Мисралар қуйилар қоғозга.

Мана, уч йилдирки, газетамизда ёш қаламкашлар ижоди, талаба-ёшларнинг дастлабки изланишлари, публицистик ва шеърий машқлари “Ёшлар овози” саҳифаси орқали ёритиб келинмоқда. Бадиий ижоднинг турли жанрларида қалам тебрата бошлаган ёшлар бу саҳифа орқали устозлар эътиборига тушмоқдалар. Ўйлаймизки, бу уларга ўз иқтидорини намоён этишга, қаламини чархлашга, маҳоратини оширишга яхши имконият яратмоқда.

Ўз иқтидорини назм ва насрда, бадиий таржима ва публицистикада синаб кўраётган ёш ижодкорлар адабиётимизнинг ёруғ келажагига умид уйғотади. Қуйида ижодга ҳавасманд ана шундай ёшлардан яна бир гуруҳининг илк изланишларини эътиборингизга ҳавола этмоқдамиз.

ҚАҲРАМОН РУҲИЯТИ ОЧҚИЧЛАРИ

Фазилат МУҲАММАДИЕВА,
ЎзМУ магистранти

Бугунги ўзбек насрида турли услубий изланишлар олиб борилмоқда. Хусусан, Назар Эшонқул ижоди, жумладан, қисса ва ҳикоялари ана шу изланишлар самараси ўлароқ, адабиётга янгича руҳ, янгича бадиий талқин усулини олиб кирди. Ёзувчи асарларида қаҳрамонлар ички дунёси, руҳиятини очишга алоҳида эътибор қаратади. Шу боисдан Назар Эшонқул услубини, индивидуаллигини белгилашда руҳият тасвири муҳим ва салмоқли рол ўйнайди.

Адиб қисса ва ҳикояларида руҳият тасвири ҳақида гапириш, бу аввало, улардаги руҳиятга ишора қилувчи деталлар ҳақида, шундай деталлардан фойдаланиш маҳорати тўғрисида фикрлаш демакдир.

Инсон образини чизиш, қаҳрамон ва персонажлар характерини яратиш, уларнинг мураккаб ички дунёсини кўрсатишда бадиий деталнинг ўрни беқиёс. Чунончи, бу жиҳат Назар Эшонқул асарларида тасвирланган шароит, предмет, ҳолат деталларида аниқ намоён бўлади. Масалан, ёзувчининг “Тун панжаралари” қиссасида ҳолат-вазиятнинг деталларда бадиий далилланган ифодаси ҳаётда омадсиз, кўнглида безовталик кайфияти ҳукмрон, адоқсиз ўйлар қуршовида қолган қаҳрамон руҳиятини тўла намоён қилади: “...Бир кун унга “Тун эртаклари” деган туркум ҳикояларимнинг бирини ўқиб бергандим. Ҳикояда деярли ҳеч нарса йўқ. У қандайдир ташландиқ уй ва бир парча осмон кўриниб турган дераза ҳақида эди. Уй эски, хароба, ичини ўт-ўлан босган зах ва бадбўй ҳид тутиб кетганди...”. Ушбу ердаги *эски, хароба, ичини ўт-ўлан босган, бир парча осмон кўриниб турган уй* қаҳрамон руҳиятини очувчи деталлардир. Бу элементларсиз асар ғоясини ҳам, қаҳрамон ҳолатини ҳам англаш қийин.

Ёзувчининг “Қора китоб” қиссасида ҳам шу хилдаги деталлар учрайди. Қисса қаҳрамони бир ўринда чўққи-соқолнинг ҳовлисига борганини, ҳовли нақ юз йилдан бери йиғиштирилмагандай тўзиб ётганини, ҳовлидан қўланса — сасиган гўштнинг ҳидига ўхшаш ҳид келишини айтади. Бу деталлар гўё шароитни тасвирлаш учун келтирилгандай ўхшайди. Аммо эътибор берилса, улар қаҳрамон ҳолатини, руҳиятини очишда ғоят муҳим рол ўйнаган.

Ёзувчи қиссада шароит деталларини қўллашда уларнинг эмоционал-таъсир кучига эътибор қаратиб маълум бир тартиб билан келтирадики, бундай тасвир галдаги деталнинг эмоционал жиҳатдан аввалгисидан кўра кучлироқ чиқишини таъминлаган. *Қулаган девор, зўрға кўзга ташланадиган андак ваҳмли хароба уй, пештахтаси чириб қулаб тушган эшик, ярим нураган ҳужра ва ердаги хира шам* деталларининг бундан олдинги шароит деталларига нисбатан таъсир кучи юқори. Бу каби деталлар воситасида ёзувчи қаҳрамон ички дунёсига “дарча” очади.

Бундай шароит, вазият, ҳолат тасвирини ёзувчининг нисбатан аввалроқ ёзган “Маймун етаклаган одам” ҳикоясида ҳам учратиш мумкин: *“...чолнинг уйи ҳашаматли, лекин ташлаб кетилган майдондай ҳувиллаб ётарди”*.

Айниқса, “бадбўй ҳид”, “чиркин ҳид” каби сўз бирикмалари Назар Эшонқул асарида кўп қўлланиладики, буни ёзувчининг “Зулмат салтанатига саёҳат” ҳикоясидаги ушбу парча мисолида ҳам кўриш мумкин. *“...М. тамаки ва яна қандайдир қўланса ҳидлар ўрнашиб қолган тўшакда чўзилиб ётарди; тинмай тамаки тутатар ва пўк-пўк йўталарди. Хонаси ҳам худди ҳаёти каби палапартиш эди. Мен тозаланмаган столни, исқирт тўшакни, деразадан кўра туйнукни эслатадиган ромларни, ўқилмаганига ҳам аллазамонлар бўлган чанг босган китобларни кўздан кечирар эканман, ҳар бир одам ўзига муносиб бошпана танлайди, деб ўйладим”*.

Умуман, адибнинг кўпгина қаҳрамонлари турмушининг сароб эканлигини англаган, тушкунлик ботқоғига ботган, руҳий изтироблар исканжасида қолган инсонлардир. Шу боисдан, уларни тушунишда, ўй-кечинмаларини ҳис қилишда шароит деталлари қўл келади.

Бундан ташқари, адиб ижодида предмет деталларининг ҳам алоҳида ўрни бор. Масалан, ёзувчининг “Қора китоб” қиссасида қўлланилган қатор предмет деталлари асар қаҳрамони руҳиятини очишда фаол рол ўйнаган ва бунинг аниқ ифодаси катта ўғил яратган мусиқада кўринади: *“...Ҳозир Бетховеннинг машҳур мусиқасини эшитасизлар”, деди. Тасмадан пақ-пуқ “гумбурлаш”, ўқ овозлари, яланғоч елкага тушаётгандай қамчининг шарап этган товуши эшитиларди...”*. Ушбу мусиқа детали асар қаҳрамони ўзининг адашганини, алданганини сезиб қолгандаги ҳолатига ишора қилади ва предмет детали сифатида асарда салмоқли вазифани бажаради. Қиссадаги бу каби деталларни асар сюжети, композициясига ўринли киритилган бадиий воситалар, деб баҳолаш мумкин.

Жумладан, қиссадаги “сурат” детали ҳам қаҳрамоннинг кучли руҳиятини ифодаловчи ёрқин мисолдир. Суратнинг “Исён” деб номланишининг ўзи ҳам ўзини англашга, ўзининг кимлигини билишга интилаётган инсон ички дунёсининг, изтиробларининг қай ҳолатдалигини англатади. Асарда қаҳрамон “Қора муқовали дафтар” ҳақида гапиради. Бу предмет детали ўз ҳаётидан мазмун топмаган, умри йўқотиш ва алданишлар ичида ўтган қаҳрамон руҳиятига, изтиробларига ишора қилади.

Мухтасар қилиб айтганда, Назар Эшонқул бадиий деталнинг катта имкониятларга эга эканлигини ўз асарларида кўрсата олган. Шунинг учун ёзувчи ҳар бир асарида деталлаштирилган тасвирга жиддий эътибор қаратади. Шароит, предмет, ҳолат деталлари воситасида ўз қаҳрамонларининг руҳиятини ишонарли тасвирлайди.

Шаҳноза РАВШАНОВА,
Жаҳон иқтисодиёти ва
дипломатия университети
қошидаги академик лицей талабаси

А.Блок

Чорлар мени сўзларинг...

Тангрим кўзинг яратди мовий,
Менга севги берди самовий.

Оби-раҳмати қилди парвариш,
Боларидек берди унга ниш.

У бор жойда ўтмишдан йўқ из,
Унга лойиқ ном топмоқ жоиз.

Нозик қўлинг эсимда ҳамон,
Чорлар мени сўзларинг, жонон.

Мовий кўзинг тубсиз домига
Яна тушсам, тортар комига.

И.Козлов

Хотирамда яшар у ширин дамлар

Бор сокин дарахтзор кўксида булоқ,
Унда булбул сайрар, солсангиз қулоқ.
Унда оби-ҳаёт ўйноқлаб оқар,
Қип-қизил атиргул дилларни ёқар.
Бу жойларда юрсам чекинар қайғу,
Орзуга бошлайди ёшлик, соф туйғу.
Кузатаман барин сояда ётиб,
Яллалар сеҳридан танда жон қотиб.

Бу кўм-кўк ўрмондан кечолмас юрак —
Жон роҳатин қандай унутмоқ керак?
Аммо ёз — интиқом, гул топар завол,
Қалбимда бегумон яшар бир савол:

Чашма бўйидаги сокин ўрмонда
Ҳалиям куйларми булбул хонанда,
Куздан ийманмасдан қизил атиргул,
Ром этган эканми атрофни буткул?

Йўқ, атиргул сўлғин, жилғалар ҳорғин,
Булбул сайрамайди, ўрмон олар тин.
Ёз бўйи барқ уриб ўсган атиргул —
Гулчамбар ясашга узишган нуқул.
Ялтироқ япроқлар ранглари нигун,
Мусаффо шабнамга поклиги уйғун.
Димоқни қитиқлар шудринг нафаси,
Баҳор кетди, аммо кетмайди саси.

Хотирамда яшар у ширин дамлар,
Қалбимда эзгулик гавҳарин жамлар.
Йиллар юлиб кеттан ўтмиш муҳаббат
Мунғайиб қолсанг ҳам, бахш этар қувват.
Қувонч, сен кетмагин кетса ҳам йиллар,
Ёшлик сўнсин, майли, сўнмасин диллар.
Хотирамда қолсин сайроқи булбул,
Ям-яшил дарахтзор ҳамда атиргул.

Рус тилидан Шаҳноза РАВШАНОВА
таржимаси.

Мутолаа

УЙҒОҚ СУКУНАТ

Шуҳрат ҲАЙИТОВ,
ЎзМУ аспиранти

Шеърият ўз сеҳру жозибаси билан инсон руҳиятига қувват, қалбларга ҳаяжон, ҳаловат бағишлайдиган қудратли кучга эга. Шу боис, шоир аҳлини қалб мусаввири, дейишади. Таниқли шоир Турсун Али ҳам кўнгил торларини черта оладиган ажойиб шеърлари билан адабиёт ихлосмандларига яхши таниш. Унинг ижодида, айниқса, фалсафий мушоҳадага мойиллик яққол сезилиб туради. Шеърларида киши дилига хуш ёқадиган, кўнгилга соҳир кайфият бахш этадиган лиризм бор. Айниқса, “Туйғулар ранги” ва “Сокин ҳайқириқ” каби шеърий тўпламларида бу хусусиятлар кўзга ёрқинроқ ташланади.

Турсун Али ижоди билан танишганда, дастлаб унинг шеърларидаги икки ҳолат кўзга аниқ ташланади. Бири — болалик соғинчи, иккинчиси — эҳтиросли муҳаббат дарди. Ерга, дўстга, Ватанга муҳаббат шоир ижодида етакчи ғоя сифатида намоён бўлади. Жумладан, “Руҳият” номли шеърида лирик қаҳрамон, унинг кайфияти моҳирлик билан ифодаланган ва шуларга уйғун манзаралар чизилган. Энг муҳими, кўнгилда кечадиган турфа туйғу ва ҳолатлар шоир шеваларида усталик билан халқона оҳангга солинган. Шоир, айниқса, муҳаббат мавзусига ўзига хос тарзда ёндашади:

Дарёлар ошиқар менинг руҳимда,
руҳимда дунёдай ўзга бир очун.
У — шамол, бўронлар,
момоқалдироқ,
Чақмоқ, ёмғирлару селдан иборат.

Шоир “Юлдузлар чарақлар” деб номланган ушбу шеъри орқали инсон тафаккурининг қудрати чексиз, кўлам ва имкониятлари чегара билмайди, унда тўлқин ва бўронларнинг бўлиши шубҳасиздир, қачонки, уларга бардош бера олса муҳаббат боқийдир, деган ғояни илгари суради.

Шоир қалб манзараларининг турфа суратларини очиқ-ошкор, табиий ифода этишга имкон бера оладиган шакллар танлайди. Бундай маҳорат унинг Аёлни мадҳ этувчи шеърида ҳам яққол кўзга ташланади. Шеърда ўзига хос услуб ва шакл мутаносиблиги мавжуд. Буни аёлнинг руҳий ҳолати аниқ манзаралар, бетакрор чизгиларда ифода этилганидан ҳам билиш мумкин:

Тун ярмидан оққан,
хонада ёлғиз бир аёл.
На уйқу бор кўзларида,
на ҳаловат.
Деразадан боқар аёл
мўлтираб,
жовдираб.
Ташқари зим-зиё.
Кўринмас негадир
ой ҳам бу кеча.

Мисралар қатига яширинган аёл суврати китобхон қалбига ҳам қандайдир ҳаловат, сокин туйғулар бағишлайди.

Турсун Али ўз ижодида Ғафур Ғулом, Ойбек, Ҳамид Олимжон, Миртемир, Мақсуд Шайхзода, Асқад Мухтор, Рауф Парфи сингари устоз шоирлар шеъриятидан илҳомланади. Айни пайтда, шоир ўз кўнгил кечинмаларини замонавий шаклларда ифодалашни хуш кўради. У оддий деталлар, чизгилар воситасида инсон руҳий дунёсини, унинг қалб ўзгаришларини бетакрор тарзда кўрсатишга интилади. Бир шеърида у:

Ўша кеча...
нигоҳларимиз қучоқлашди.
Тилларимиз эса
сукунат қошида сақлади одоб —

деб ёзади. “Учрашувда” номли ушбу шеърда икки соғинган юрак ҳолатининг бетакрор манзараси ойдинлашади. Унда муҳаббатнинг оташин висол онлари ҳам, айрилиқ азоби-ю соғинч синовларидан сўнг икки қалбнинг юзлашгандаги ҳолати ҳам таъсирчан тасвирланган. Бундай вазиятда тил айланмайди, нигоҳлар сўзлашади, ўртада фақатгина уйғоқ сукунат ҳукмронлик қилади.

Лирик қаҳрамон ички дунёсини изчиллик билан ёритиш шоир ижодининг ўзига хос жиҳатларидан. Ижодкор қаҳрамон руҳиятини ёритишда ташбеҳлар, поэтик образлардан ташқари, халқона оҳангдан ҳам фойдаланади. Шоирнинг юқорида келтириб ўтилган шеърида лирик қаҳрамон руҳияти унинг ички монологи орқали очиб берилган. Монологнинг ҳазин оҳанги лирик қаҳрамон изтиробларини янада тўлароқ ҳис қилишимизга ёрдам беради. Унинг дардлари юрагимизнинг қаткатида мудраб ётган ҳисларимизни уйғотиб юборади. Алал-оқибат, шеърдаги лирик қаҳрамон ўзимиз эканлигимизни ҳис қиламиз. Шоирнинг ютуғи мана шунда кўринади.

Дарҳақиқат, Турсун Али шеърларини баланд пардаларга кўтараётган омил ҳам инсон дардини теран англаб, уни шеърга сола билганлигидадир.

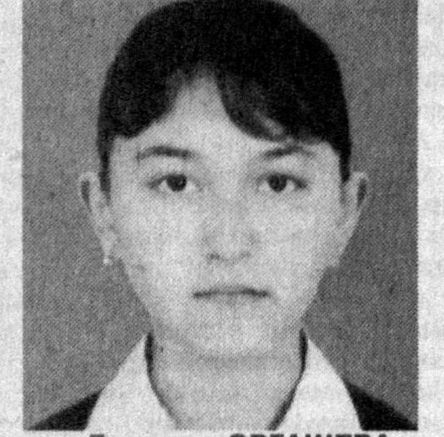

Дилноза ЭРГАШЕВА,
Жаҳон иқтисодиёти ва
дипломатия университети
қошидаги академик лицей талабаси

Соғинган дилларнинг мангу ҳамроҳи

Зар ҳайкал қошида миттигина қуш
Саҳардан чуғурлаб айтади бир сўз:
“Нечун у ҳаётни эрта тарк этмиш,
Нечун эрта сўнди бу ёрқин юлдуз?”

Шу он майсалардан бир садо келди:
“Бу нима деганинг, эй митти авлод?
Ахир, у оташқалб шоира эди,
Баски, кўнгилларда яшар умрбод”.

Зулфия — улкан қалб, ҳаёт куйчиси,
Соғинган дилларнинг мангу ҳамроҳи.
Ҳар юрак уни бир умр суйгуси,
У билан дуркундир бу ҳаёт боғи.

Ўзбек аёли

Рухсорида акс этади ой,
Қуёш балқир яноқларида.
Кулгусига андозадир сой,
Ғунча яшар дудоқларида.

Юрса гул кўкарар изидан,
Товонида тўлғонар сунбул.
Сўзлаганда маҳлиё бўлиб,
Хонишидан тўхтайди булбул.

Либосидир номус, орият,
Мадҳ этмоққа қаламим ожиз.
У онадир — холиси ният,
У аёлдир — дунёда тенгсиз.

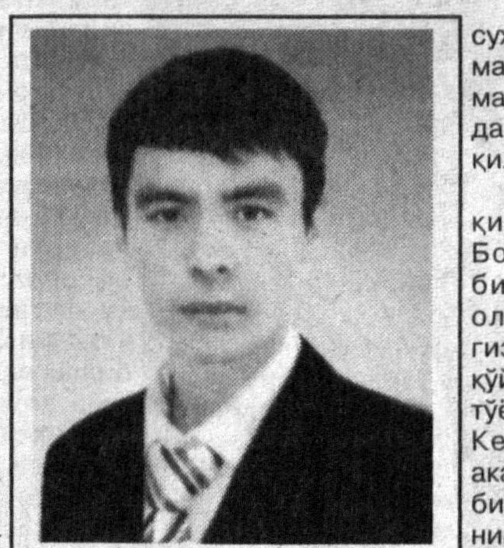

Илҳом ХОЛИҚОВ

Эрталабдан ота-боланинг ўртасидан оламушук ўтди.

— Эсингни йиғ, бола! Бунақанги ишларга ҳали ёшлик қиласан.

Аслида-ку, Олтмишбой ака бунақа гапларни шу бугун эшитаётгани йўқ: эсини танибдики ўзича бир иш қилолмайди.

— Гап битта, неварангнинг тўйига тойчоқ оборасан, тамом вассалом!

Умрзоқ отадан ёшини сўрасангиз: “От йили кирганда юзга тўлгандим, ҳозир билмайман нечага кирганман”, дейди. Бу отахоннинг бир гапини икки қилгани қишлоқнинг саксон-тўқсондан ошган бобойларининг ҳам ҳадди сиғмайди-ку, эндигина элликдан ошган ўғли отасига гап қайтаради. Нима эмиш, Олтмишбойнинг қўшни қишлоққа узатилган қизи Норхол ўғилчасининг “қўлини ҳалоллаётган” эмиш-у, булар бўлса тўйболага тойчоқ обормас эмиш. Қайсидир куни қизининг ўзи келиб шундай деб кетибди. “Ота, келган одам уйимнинг ичига қарайди, оғилхонамга ким ҳам кириб кўрарди, дейсиз. Қолаверса, у дардисарга ҳар куни ўт сол, сув бер, дегандай юзта ташвишим мингта бўлади. Мен ҳам, куёвингиз ҳам ишда бўлсак... Яхшиси, шунинг ўрнига бошқа тузукроқ нарса обориб қўяқолинг. Телевизорми, музлатгичми... Отам тўйда обкелган деб эслаб юрамиз”.

— Ҳо-о, кўнгилларининг кўчасидан! — деди бу гапни эшитган Умрзоқ ота. — Буларга қолса тўйда ош ҳам дамламаса-ю, ичига караммми, макаронми солиб шўрва тарқатса. Ана шунақа қилиб яна битта замонавий қилиқ чиқарса...

Хаёлидан шу гаплар ўтган Умрзоқ ота болаларини тергади:

— Э-э, бекорларни айтибсан икковинг ҳам, — деди ўғлига ёвқараш қилиб, — ақл дегани борми ўзи сен нодонда!

Олтмишбой ака ҳам бўш келмади:

— Ўзлари тойчоқ керак эмас, деб турганидан кейин нима қилай. Қўлига зўрлаб тутқазайми! Шулар хурсанд бўлса, мен ҳам хурсандман. Болаларимнинг кўнглига қарасам, сўраганини берсам, аҳмоқ бўламанми, ота?

Умрзоқ ота тажангланиб “оббо” деб қўйдида, кейин шундай қилса худди асаби босилиб қоладигандай кўксигача тушиб турган оппоқ соқолини тутамлаб давом этди:

— Ўғлим, биринчидан, тўй қизингникимас — неварангники. Иккинчидан, тўйга той етаклаб бориш аввалгилардан қолган удум.

— Ота, шу удумларимизда бирор бир маъни бормикан-а? Қай гўрдан чиққан-у, кимга керак бўлган экан мана шунақа қилиқлар. Гоҳида ўйлаб қоламан-да бунақа одатлар бекорга элнинг тинкасини қуритмаяптимикин деб. Бўлмаса тўйхонанинг ўртасида отга бало борми, тавба!

Умрзоқ ота қўлидаги пахта гулли пиёлага қараганича бироз ўйланиб қолди, кейин ўғлига қараб:

— Ривоят қилишларича, қиёматда кучли тўфон бўлар экан. Ер юзидаги барча мавжудот-у махлуқотларни тўфон чирпирак қилиб учирар эмиш. Ана ўшанда фақат от — ёл-у думи, этлари титилиб кетган жонивор тўрт оёғини ерга маҳкам тираб, эгасини кутар экан.

— Ол-ла! — деб юборди Олтмишбой ака. — Шу гапни қизим эшитганидами, “Ўҳў, фантастика-ку” деб роса кулган бўларди.

— Гапни бўлмай эшит! — чол ўғлини жеркиб берди. Кейин шошилмай гапида давом этди, — жониворлар орасида одамга энг яқини от бўлади, болам! Азал-азалдан оти борлар бадавлат саналган. Биз ёшлигимизда отга талашиб минардик, қачонки, биров уйга юр деб судраб олиб келмагунича, отнинг ёнидан бери келмасдик. Шунгами, илгариги эркаклар анча қорувли бўларди. Саксонбой-у Тўқсонбойлар туғиларди ўша вақтларда.

Олтмишбой ака лом-лим деёлмай қолди.

Умрзоқ ота яна ўтмишини хотирлаб:

— Илгари де, болам, ёлу думи қоп-қора, оппоқ отимиз бўларди. Ақлли, учқур эди, жонивор. Колхозлаштириш йиллари олиб қўйишди. Кейин қайтиб кўрмадим. Ҳа-а, болам, “колхозга ишласин” деб одамларнинг отини тортиб олиб қўйди. Кейин “совхоз” деган яна бир балоси чиқди-да, “Трактор-машина чиқди, энди буларнинг кераги йўқ”, деб отларни фермага тиқиб қўйди. Қамовда туриб не-не насли тоза отлар йўқ бўлиб кетмади дейсан, болам! Энди яна қайтадан отларнинг зотини тозалаб олиш учун эҳ-ҳа, анча меҳнат, анча вақт керак. Сен бўлсанг тилбизор дейсан. Тойчоқ қаёқда-ю, музлатгич қаёқда?

Ҳозир Олтмишбой ака ҳовлидаги тахта сўрида отасининг ана шу гапларини эслаб ўтирган эди, дарвозадан ўғилчасини етаклаб Норхол кириб келди.

— Ассалому алайкум, ота! Меҳмон керакмасмиди, мабодо!

— Ваалайкум, кел, қизим...

Олтмишбой ака ўрнидан қўзғалди. Қизининг қўлидан чиқиб чопқиллаганича ўзига қараб талпиниб келаётган неварасини даст кўтарди-да, пешонасидан ўпди:

— И-я, и-я! Менинг неварам келибди-ку! Яш-шасин!

Олтмишбой ака тўй боланинг бурнидан чимчилаб қўйиб, сўради:

— Тўйингга нима оборайлик?

— Самолёт! — деди тўйбола ўйлаб ўтирмай.

— Ўҳ-ҳў! Боланинг кўнгли осмонда-ку, а?! — деди Олтмишбой ака қувониб.

Буларнинг овозини эшитиб ичкаридан Олтмишбой аканинг хотини Тожнор хола чиқиб келди.

— Эҳ-ҳа, меҳмонлар келибди-ку!

Тожнор хола қизи ва невараси билан кўришиб, айвонга бошлаётган эди, Норхол унамади:

— Овора бўлманг, ая, дарров қайтаман. Ишим бошимдан ошиб ётувди, сизларни тўйдан олдин бир кўриб кетайин дегандим. Кейин анови... Тўёнани ҳам билиб қўяйин девдим-да!

Олтмишбой ака дўпписини ечиб бошини қашиди. Кафтининг орқаси билан пешонасидаги терни артган бўлиб ғудранди.

— Ўзимга қолса-ку, битта яхши музлатгич обормоқчи бўлиб юргандим. Лекин бобонг ҳаммасини музлатиб ўтирибди-да, қизим!

— Нега? — деди Норхол отасига ҳайрон боқиб.

— Э-э, бобонг нима дерди. Урф-одатни бузмагин, индамайгина тойчоқ обор дейди-да! — деди Олтмишбой ака зардаси қайнаб.

Норхол ранжиганини яширмади:

— Вой-бў-ўй! Ётволиб гапираверар экан-да бобом ҳам! Удуми қурсин. Отни бошимизга урамизми биз! У ўлгурнинг тўйими бўлмайди, кечасию кундузи ётмасдан ейди, дейишади. Кошки, куёвингиз от боқишни билса! Даладан икки боғ хашак олиб келса қовоғи осилиб кетади.

— Об-бо! — деди диққати ошиб Олтмишбой ака. — Бири болага той оборасан деса, яна бири оборма, дейди. Нима қиларингни ҳам билмайсан экан.

Шу дамгача бир нима демай жимгина ўтирган Тожнор хола ҳам суҳбатга қўшилиб, маслаҳат солди-ю масалани бир зумда оппо-осон ҳал қилди-қўйди.

— Сиз мундоқ қилинг, дадаси! Бозордан яхши бир музлатгич олинг-да қизингизникига обориб қўйинг. Шу биздан тўёна бўлақолсин. Кейин менинг акамларда от кўп, биттасини тўй кунига ҳўжакўрсинга сўраб турсак, йўқ демас. Тўй ўтгандан кейин қайтариб олаверади-да тойчоғини. Шу билан отам ҳам тинчийди, қизингиз ҳам.

Онасининг бу гапи Норхолга мойдай ёқиб тушди:

— Ҳа-я, дада, шунақа қилинг, яхши йўли шу! — деди онасини қучоқлаб олгудай бўлиб.

Ҳа-а, бунақанги нарсаларга ойингнинг калласи дарров ишлай қолади. Лекин эшитган одамлар нима дейди, қизим! Қўни-қўшнию қариндош-уруғ дегандай...

Норхол тиқилинч қилишга тушди:

— Э-э, қўни-қўшни билан нима ишингиз бор, дада!

Қизи ундай деди, хотини бундай деди: она-бола ўртага олиб охири Олтмишбой акани кўндирди. Тўёна ҳал бўлди: музлатгич — нақд, тойчоқ — пракат.

— Сен хурсанд бўлсанг бўлди, қизим! Шу сенларнинг бахтларинг учун яшаб юрибмиз-да! — деди Олтмишбой ака. — Ўғлингни олиб бобонгни олдига кир. Келганингни билса, нега кирмай кетди, деб ўпкалаб юради.

Қизи кириб кетгач, Олтмишбой ака ўйланиб қолди: қизига меҳри жўшганидан отасининг юзига оёқ босмаяптимикан? Умрзоқ отанинг эртанги кун ташвиши билан куюнаётганига наҳотки бефарқ қараса? Хўп, отаси-ку унинг бу қилиғини сезмай қолар. Аммо кейин неварасининг олдида гуноҳини оқлай олармикан? Кун келиб невараси эс-ҳушини таниб, бу кунларнинг найрангларидан ўкинармикан ё кулармикан? Нима бўлганда ҳам шу тўйбола тойчоқ минмай улғайганига армон қилса керак.

Олтмишбой ака ечиб қўйган дўпписини бошига ҳафсаласиз қўндирди. Ичкаридан эса Умрзоқ отанинг чеварасини суйиб эркалаётган овози эшитилди: “Айланайин, бобосини йўқлаб келган тўйболамдан. Менинг тойчоғим шу бола. Тойчоғим!..

Журналларни варақлаганда

«ТАЛАБАЛАР ДУНЁСИ»
2009, 7-8-сонлар

Талабаларнинг ўзига хос минбарига айланиб бораётган мазкур журналнинг навбатдаги сонларида ҳам ижтимоий-маданий, ахлоқий-тарбиявий ва адабий мавзуларда ўқишли, сермазмун мақолалар, ёшларнинг турли жанрлардаги ижодий изланишларидан намуналар эълон қилинган.

Табиат ва инсоннинг уйғунликдаги мавжудлиги бу олам гўзаллигининг гарови экани Нигора Ризабоеванинг «Мовий дафтар битиклари...»да ҳарорат билан таъкидланади. Шунингдек, таниқли ижодкор ва олимлар Носир Муҳаммад, Узоқ Жўрақулов, Турсуной Содиқова, Қудрат Дўстмуҳаммаднинг мумтоз шарқ адабиёти, китобхонлик, муҳаббат ва рўзғор ҳамда тақдир ва мижоз мавзуидаги мақолаларида ёш авлод билиши лозим бўлган бадиият ва ҳаёт сир-асрорлари ҳақида фикр юритилади.

Шунингдек, Сувон Мелининг «Боғбон», Санобар Тўлаганованинг «Охири обод йўл», Нодира Мусаеванинг «Ҳадислар ва жамиятни ислоҳ қилиш зарурати», Зокир Қутибоевнинг «Хожа Аҳрор Валий», Шарофат Ашурованинг «Арслонбоб ҳазратлари», Муҳаммаджон Холбековнинг француз адиби Бальзак ҳаёти ва ижоди ҳақидаги мақолалари «Талабалар дунёси» мундарижасининг ранг-баранглигидан далолат беради.

Албатта, журналнинг ҳар бир сонида талаба ёшлар ва ўқувчиларга кенг ўрин ажратилади. Чунончи, ушбу сонларда ҳам ёш авлод вакиллари қаламига мансуб долзарб мавзулардаги публицистик мақолалар (Н.Ҳамроева, «Истиқлол саодати», Б.Элмурод, «Тошкент менинг нигоҳимда», Ҳ.Абдуллаева «Имконияти чекланган шахс ва ижтимоий муҳит»), шеърий машқлар, ҳикоялар, бадиий таржималар (В.Шодиева, Г.Матёқубова, Р.Отабоева, С.Турсунов, Д.Тўхташева) берилганки, бу жиҳатдан журнал талаба-ёшларга ўз иқтидорларини синаб кўришга, қаламларини чархлашга яхшигина имконият яратиб бераётир. Айни пайтда, «Талабалар шаҳарчасидан дараклар»да уларнинг яшаш шароити, орзу-интилишларини амалга ошириш учун яратилаётган қулайликлар ҳақида қизиқарли хабарлар бериб борилаётир. Журналнинг ҳар бир сонида республикамиздаги бир билим юрти фаолияти фотолавҳалар воситасида таништирилади. Ушбу сонларда Тошкент юридик коллежи ва Қашқадарё вилояти Деҳқонобод агросаноат коллежи ҳаёти ёритилган.

Шунингдек, «Минг машҳурнинг бири», «Бир шода инжу» рукнларида берилган материаллар ҳам ёшларнинг талаб ва истакларига мосдир.

Саҳифани Носиржон ЖЎРАЕВ ва Алишер ОТАБОЕВ тайёрлади.

ДИЛКАШ НАВОЛАР ИЖОДКОРИ

Ўзбек созандалик санъати ривожига муносиб ҳисса қўшаётган ҳассос ижрочилардан бири Ўлмас Расуловдир. Созандалик ва хонандаликнинг ўзига хос услубига эга бўлган бу санъаткор ижро этган куй-қўшиқлар, басталаган оҳанглар ўзбек анъанавий ижрочилик санъати тараққиётида муҳим аҳамият касб этаётир. У тафаккури кенг, мушоҳадаси чуқур санъаткор. Унинг ижрочилик санъатида тажалли нурлари ҳамиша мунаввар бўлиб, тингловчи қалбини затб этадиган файзу сеҳр мавжуд.

Эътироф

Шу боис унинг ижроси тингловчига ҳамиша ҳузур бағишлайди. Ўлмас Расулов Бухоро мусиқа билим юрти, Тошкент консерваторияси, Бухоро университетида педагоглик фаолияти билан шуғулланар экан, ўз ижрочилик йўлини тўхтатиб қўймади. Миллий чолғулар, хусусан, ғижжак созида турли халқ куйларини ўзига хос услубда ижро этиб, беҳисоб мухлислар орттирди.

Ўлмас Расуловнинг созандалик санъатида ўзига хос услубнинг мавжудлиги шундаки, у ғижжак ижрочилигида танбур нохунининг сайқали ва сурнай ноласини маҳорат билан қўллайди. Биринчи республика мақом ижрочилари танлови (1983 й) ғолиби Ўлмас Расулов ўзбек халқ куйларидан «Азим дарё», «Ҳаво Эрон»; «Сурнай Мискини», «Хароботи Мискин», «Бухороча ва мавриги» тароналаридан намуналар ҳамда Бухоро Шашмақоми, шунингдек, Фарғона — Тошкент мақом йўлларидан ўттизга яқин куйларни ғижжак созида моҳирона ижро этиб, Ўзбекистон радиосининг олтин фондига ёздирди.

У беназир созанда бўлиш билан бирга, хушнафас хонанда ҳамдир. Унинг куйлашида ҳазинлик бор, дард бор. Ўлмасжон ашулани шунчаки куйламайди, унда қўшиқнинг ҳар бир сўз ва оҳанги чуқур қалб нидоси сифатида нола чекади. У Фарғона, Тошкент ҳамда Бухоро хонандалик мактабини мукаммал эгаллаган ҳофиз. Хонандаликнинг ҳам назарий, ҳам амалий томонларини ўзининг кўп йиллик илмий мақолалари ҳамда қўлланмаларида тадқиқ этган хонанда Бухоро ҳофизлик услубини қуйидагича тавсиф этади: «О», «У», «И» унли товушларини тўғри талаффуз этиш, яъни қоринда олинган нафасни кўкракда жамлаб, оғиз бўшлиғида айлантириб махражга чиқариш (артикуляция қилиш) Бухоро ижро услубининг биринчи шарти бўлиб хизмат қилади. Иккинчи усул — ижрода парда ва усулнинг меъёрига риоя қилиш, учинчи услуб — танбур чолғуси ва доира жўрлигида қўшиқ ижро этиш. (Бунда Бухоро танбури, яъни ҳозирги 18 парда-хаспардали танбур назарда тутилади, деган фикрларни илгари суради).

Ўлмас Расулов ҳофиз сифатида «Содирхон Ушшоғи» (Жомий сўзи), «Сиғмадим» (Машраб ғазали), «Ор йиғлайди» (Ҳ.Худойбердиева шеъри), Бухоро ашула йўлларидан «Забоний», «Жавоний», «Туманий», «Гулрез» сингари туркумларни моҳирона ижро этиб келмоқда. Айни пайтда унинг ижро дастуридан икки юздан зиёд куй-қўшиқлар жой олган.

Ҳассос созанда ва хонанда Ўлмас Расулов бастакорлик ижодида ҳам ўз йўли ва услубига эга бўлган санъаткордир. У шеър танлаш, сўзнинг юкини ҳис этиш ва куй яратишда миллийликка эътибор беради. Унда хонанданинг ижро имкониятларини чуқур баҳолай олиш қобилияти ҳам етарли. Шунингдек, у бастакорликнинг қадимий шартларидан бўлган Алҳони Муллаза (лаззатбахш куй), Алҳони Муҳаяла (хаёлий, тасвирий характердаги куй) ва Алҳони Инфиолийя (лирик, маҳзун куйлар) тамойиллари асосида мусиқа басталайди. Жумладан, «Ойпалак», «Учаётган табассум», «Сўрамайсан» (Х.Аҳмедова шеъри), «Ширу шакар» (Навоий, Ғозий, Насимий шеърлари), «Магар Наврўз ила байрам» (Навоий сўзи), «Сиғмадим» (Машраб ғазали), «Керак эрди» (Навоий ғазали) қўшиқлари қатори, «Бобур», «Лайли ва Мажнун», «Кеча ва кундуз», «Имом Бухорий» телефильмлари учун яратган мусиқалари, шунингдек, «Хаёл», «Карашма», «Тавоис», «Сени эслаб», «Тахайюл» сингари элликка яқин куй-қўшиқлари шу услубда яратилган мусиқий асарлардир.

Мақомхон устозларнинг вориси сифатида мақом тарғиботи ва тадқиқоти борасида ҳам салмоқли ишларни амалга оширмоқда. У республикада биринчи бўлиб Бухоро давлат университетида «Анъанавий мусиқа ва Бухоро Шашмақоми» кафедрасини ташкил этиб, узоқ муддат мазкур кафедрага раҳбарлик қилди.

Бухородаги «Сайқал» мақом ансамблининг ташкилотчиси ва раҳбари, шунингдек, Бухоро давлат филармониясининг бадиий раҳбари, Ўзбекистон давлат филармонияси қошидаги «Зарафшон» ансамблида мусиқа раҳбари лавозимларида фаолият кўрсатиб, миллий мусиқамиз, хусусан, мақом санъати тарғиботида жонбозлик қилди.

Ҳассос созанданинг Тошкент Маданият институтида бўлиб ўтган ижодий кечасидан олган таассуротларини машҳур созанда, Ўзбекистон халқ артисти Абдуҳошим Исмоилов шундай изҳор қилди: «Ўлмас ака катта истеъдод соҳиби, унинг ҳар бир ижросида нафақат Бухоро созандалик мактаби, балки бутун Шарқ ижрочилик йўли мужассам, унинг барча ижроси ниҳоятда мукаммал бўлиб, ривоятларда номи тилга олинган машҳур аждодларимиз Борбад, Марвазий, Абу Наср Форобийларни эсга солади».

Устоз санъаткор ўзбек мусиқий меросини Ўрта Осиё республикалари, Россия Федерацияси, Озарбойжон, Голландия, Франция мамлакатлари саҳналарида намойиш этиб, катта олқишларга сазовор бўлган ижрочидир.

Санъаткор шогирд тайёрлаш борасида ҳам ибратли ишларни амалга оширмоқда. Айни пайтда элнинг севимли хонандаси сифатида машҳур бўлган Ўзбекистон халқ ҳофизи Соҳиб Ниёзов, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артистлар Насиба Сатторова, Салоҳиддин Азизбоев, Рустам Абдуллаев, шунингдек, Бухоро санъат коллежи ўқитувчилари Эшпўлот Ортиқов, Толиб Темиров, Мавлуда Самандарова, фарзанди, моҳир танбурчи Ўктам Расулов унинг садоқатли шогирдларидир.

Беназир созанда ва хонанда, истеъдодли бастакор Ўлмас Расулов Ўзбекистон давлат консерваторияси ҳамда Ҳамза номидаги санъат коллежида мураббийлик қилиш билан бирга, мақом мумтоз санъатига бағишланган тадқиқотлар устида изланиш олиб бормоқда. У, хусусан, Бухоро Шашмақомининг эски ижро услубини тиклашда ҳам фидойилик намунасини кўрсатаётир.

Дилкаш наволар ижодкори Ўлмас Расуловнинг янги оҳанглар яратиш йўлидаги изланишларига муваффақият тилаймиз.

Файзулла ТЎРАЕВ,
Бухоро давлат университети профессори

Рақс — санъатнинг энг нозик ва мафтункор тури. Айниқса, ўзбек миллий рақсининг жозибаси бугун нафақат юртдошларимизни, балки чет эллик мухлисларни ҳам ўзига оҳанрабодек тортаётгани сир эмас. Ҳатто нафис миллий рақсимиз сирларини ўрганиб, ўзбек раққосалари билан тенгма-тенг фаолият юритаётган қизиқувчилар ҳам оз эмас. Швейцариялик Катия Даниела шундайлар сирасидан. Айни дамда «Ўзбекистон» ашула ва рақс ансамблида фаолият юритаётган Катия билан суҳбатлашдик.

ЎЗБЕККА КЕЛИН БЎЛИШ ОРЗУСИДАГИ
швейцариялик раққоса

— Яшаш жойингиз Европа, миллатингиз швейцар бўла туриб, бир неча йилдирки, Ўзбекистонда яшаяпсиз. Шарқ ва Ғарб мамлакатларида яшаш муҳити тубдан фарқ қилади. Айтинг-чи, Ўзбекистон ҳақида қандай таассуротдасиз?

— Ёшлигимдан Шарқ маданияти, урф-одати ва ҳаёт тарзига жуда қизиққанман. Ҳатто форс, тожик, эрон тилларини эркин суҳбатлаша оладиган тарзда ўрганиб, Тожикистон, Қозоғистон, Эрон, Афғонистон, Ўзбекистон мамлакатларида кўп маротаба бўлганман. Бошқа давлатлардан фарқли ўлароқ, ўзбек халқининг меҳмондўстлиги, бағрикенглиги, очиқкўнгиллиги мени ўзига ром этди. Гарчи ўзбек тилида гапира олмасам ҳам, шу ерда қолиб яшаш ва ишлашни ихтиёр этган эдим. Юртингиздан олган таассуротларим аъло даражада. Ҳозирги кунда ўзбек тилида бемалол суҳбатлаша оламан. Ўзбекларнинг ўзлари мен билан бемалол, эркин мулоқотда бўлиб, тил ўрганишимга катта ёрдам бердилар.

— Ўзбекистонга ва ўзбек рақсига муҳаббатингиз қачон уйғонган?

— Отам Ҳиндистонда ишлаган кезлари ҳинд чолғу асбоби ситорни олиб келгандилар. Бўш вақтлари хиргойи қилиб ситор чалганларида, ундан таралаётган куйга меҳрим тушган. Тоғам эса ўзбек, тожик ва уйғур миллий мусиқалари ёзилган пластинкаларни йиғиб юришни яхши кўрарди. Ўша кезларда мен саккиз ёшли қизалоқ эдим. Шунга қарамай, ўзбек мақомлари, ашулаларини катта иштиёқ билан тинглардим. Йиллар ўтиб кунларнинг бирида дўконда ўзбек ва афғон қизлари билан танишиб қолдим. Улардан ўзбек рақслари бўйича сабоқ олдим. Лекин бу менинг рақсга бўлган иштиёқимни қондира олмади. Ўн олти ёшимда фуқаролик гувоҳномамни олгач, етти кишидан иборат сайёҳлар гуруҳи билан илк бор Тошкентга келдим. Ўша куннинг ўзидаёқ сўраб-суриштириб, хореография мактабига бордим. У ерда ўтказилаётган «Халқаро рақс» анжуманида хеч тайёргарликсиз ўз фикрим билан иштирок этиб, устозлар эътиборини тортдим. Швейцарияликлар ёш қиз бўлишимга қарамай, ўзбек рақси ҳақидаги фикрим ва иштиёқим уларни таажжубга солди. Уч ҳафта мобайнида хореография мактабида устозлардан ўзбек рақсига хос бошланғич ва фундаментал ҳаракатларни ўрганиб, Швейцарияга қайтдим. Кейин ўз устимда ишлаб, санъат мактабини битирдим ва 1997 йили Тошкент давлат Миллий рақс ва хореография олий мактабига ҳужжат топширдим. Мени тўғридан-тўғри 2-курсга қабул қилишди.

— Барча халқлар бир-биридан яшаш шароити, дунёқараши ва бошқа жиҳатлари билан фарқ қилади ёки аксинча ўхшаш томонлари билан бир-бирини бойитади. Ўзбек ва Швейцария халқ рақслари ўртасидаги фарқ нималарда кўринади?

— Европа ва ўзбек рақслари орасида катта фарқ бор. Европа рақсларида кўпроқ оёқ ҳаракатга келади ва шу йўсинда рақс ва мусиқанинг ритмини, жанрини аниқлаб беради. Ўзбек рақсида эса кўпроқ қўл, юз, кўз, қош, табассум катта аҳамият касб этади. Мисол учун Тожикистонда фақат тожик ва кўлоб йўналиши, Қозоғистонда қозоқ ва замонавийлашиб кетган балет, Швейцарияда ҳам замонавий балет (кўпчилик уни балет эмас, жисмоний ҳаракатлар деб тушунади) ўрганилса, Ўзбекистонда ҳар бир воҳа, водийнинг ўзгача, бир-бирини такрорламас ҳаракатлари, либослари бор. Уларнинг ҳар бири янада чуқурроқ ўрганишга арзийди.

— Касбдан ташқари, «хобби» деган тушунча ҳам бор. Сизнингча, рақс ҳаётингизда қандай ўрин эгаллаган?

— Билмадим... Сайёҳлик агентлигида таржимон бўлиб ҳам ишлайман. Сайёҳларни концертларга олиб бораман, ўзбек маданияти ва санъати билан таништираман. Аммо асосан «Ўзбекистон» ансамблида фаолият юритаман. Рақс менинг бир бўлагим. Саҳна учун тикилган либосларим эса худди фарзандим каби азиз ва қадрлидир. Бўш вақтларимда савдо расталаридан матолар харид қилиб, саҳнабоп либосларнинг дизайнини ўйлаб, чизиб, кейин уларни тиктираман.

— Ўзбек рақсини ўрганишингизда сизга кимлар устозлик қилишди?

— Ўзбек рақсларини мукаммал ўрганишимда кўпчиликнинг хизмати бор. Асосан, Розия Каримова, Қундуз Миркаримова, Нурхон Зулунова, Қодир Мўминов, Насиба Мадраҳимова, Маъмура Эргашева, Сайёра Тўраеваларга бошим ерга теккунча таъзим қиламан. Чунки уларнинг барчаси ўзи билган ўзбек рақсининг сирларини мен билан ўртоқлашишди.

— Ҳозир миллатлараро турмуш қуриш ҳоллари ҳам оз эмас. Сиз бу ҳолга қандай қарайсиз?

— Мен севгига ишонаман!!! Чунки турмуш қурган икки ёш оиланинг устуни ҳисобланади. Бу устунлар яхши ва ёмон кунларда бир-бирига таянч бўлади. Шу оилада дунёга келган фарзандлар ҳам меҳр уммонида вояга етадилар. Масалан, мен ўзбек хонадонига келин бўлишни орзу қиламан. Бир пайтлар ўзбек йигитини қаттиқ севганман. Муҳаббатим жавобли эди. Лекин тақдир тақозоси билан севгим ва санъатим куч синашганда, санъатга бўлган муҳаббатим устун келди. Орадан кўп вақт ўтди. Энди афсусдаман...

— Катия сира ҳам ўксинманг. Мана, кўрасиз, бир кун келиб, бошингизга бахт қуши қўнади. Ана ўшанда файзли хонадоннинг суюкли келинчаги, шириндан-шакар фарзандларнинг меҳрибон ойижониси, ўзбек рақс санъатининг юлдузларидан бирига айланасиз...

Умида ТЎЛАГАНОВА
суҳбатлашди.

Мулоҳаза учун мавзу

ҲАЁТНИНГ КЎЗГУДАГИ АКСИ

Баркамол авлодни тарбиялаш жамиятнинг муҳим вазифаларидан бири ҳисобланади. Бунинг учун бугунги кун ўқувчиси, албатта, эстетик тарбия маскани бўлган театр билан яқин дўст бўлмоғи, саҳна санъатининг нозик қирраларини ҳам тушуниб етмоғи лозим. Саҳна асарлари моҳиятида эса ҳаёт сабоқлари мужассамдир. Ижоднинг бу тури синтез санъатлардан ҳисобланади.

Зеро, саҳнада ҳаёт мусиқа, қўшиқ, рақс, шеърият, тасвирий санъат, рамз, метафора ва аллегория воситасида намоён бўлади. Булар кўмагида режиссёр кўпқиррали эстетик бойликларни, юксак ҳиссиётлар дунёсини вужудга келтиради.

Ҳозирда республикамизда фаолият юритаётган ёш томошабинлар театри, қўғирчоқ театри ва бошқа театрлар саҳнасида мактаб ўқувчилари учун бир қанча спектакллар намойиш этиляпти. Лекин бугунги куннинг маънавий эҳтиёжларига таянган ҳолда бир фикрни айтиш керакки, мактабларда театрлар билан ҳамкорлик ўрнатишга оид илмий жиҳатдан асосланган, ҳар томонлама кўриб чиқилган дастур ёки лойиҳа йўқ. Театр ва мактаб ўқувчиларини боғлаб турувчи алоқани аксарият ҳолларда, адабиёт ўқитувчилари ёки режа асосида иш кўраётган театр ходими амалга оширмоқда, холос. Бунинг оқибатида баъзи ўқувчилар спектаклнинг нима эканлигини, унинг қандай аҳамияти борлигини тушуниб етишмаяпти. Болалар спектаклга шунчаки кўнгилочар томоша сифатида қараб, унга тайёргарликсиз келаётгани, театрнинг ички тартиб-қоидалари, тузилиши ва бошқа нозик қирраларидан бехабарлиги учун спектаклдан олиши шарт бўлган завқни йўқотиб қўяди.

Натижада театрлар ўқувчилар дидини тарбияламасдан, балки уларнинг ҳали шаклланмаган дунёқарашига мос келмайдиган спектакллар қўйиб, ўз томошабинларини бой беряпти. Бизнингча, бу ҳолатдан чиқиб кетишнинг ягона йўли театр ва мактаб орасида узвий, чамбарчас алоқалар ўрнатиш ва болаларга театр санъатининг асосий жиҳатларини ўргатишдир.

Очиғи, ёшларнинг театр санъатига нотўғри ёки беписанд муносабати санъаткорларимиз фаолиятига жиддий таъсир кўрсатмоқда. Албатта, агар томошабин спектакл кўришни хоҳламаса, "Қани мени кулдир, мен эса сенга халақит бериб ўтираман," қабилида муносабатда бўлса, ёхуд театрга мажбурий ҳолда олиб келинган бўлса актёр бундай томошабин учун жонини койитмайди.

"Театр тарбияламайди, театрга тарбияланган инсонлар келади," — дейишади. Бу фикрга эътироз билдирмаймиз, албатта. Лекин ёш томошабинлар театри ва қўғирчоқ театрлари мисолида бу ҳақиқат ўзгариши табиий. Кўпгина театрларимизни қийнаб келаётган масала — томошабиннинг камлигидир. Назаримда, томошабин савиясининг саёзлигига барҳам берувчи яккаю ягона малҳам — болаларни мактаб партасиданоқ театрга ўргатиш ва театр орқали уларни тарбиялаш. Агар ўқувчи ҳали идроки қамраб ололмайдиган бирор "зерикарли" томошани кўрган бўлса, бошқа ҳеч қачон театрга қайтиб келмаслиги аниқ. Нафақат ўзи, балки ён-атрофдагиларни ҳам бормасликка кўндиради, шу тариқа театрга бўлган қизиқиш сусайиб бораверади.

Мактабларга ўз таклифлари билан борган театр ходими, спектаклларнинг неча ёшга мўлжалланганлигини, унинг ўқувчиларга қай даражада қизиқарли бўлиши мумкинлигини ҳисобга олиши керак. Умуман, ёш томошабинлар театри репертуарида мактаб ўқувчиларининг сабоқлари билан боғлиқ спектакллар бўлиши зарур. Бу билан чекланиб қолмасдан, томошабинни спектакл бошланишидан анча илгари таклиф қилиб, улар билан кўрсатилажак асар ҳақида суҳбат қуриш, театр бўйлаб саёҳат уюштириш мақсадга мувофиқ бўларди. Шунингдек, мактаб ўқитувчилари, аксарият ҳолларда адабиёт муаллими билан ҳамкорликда иш олиб бориш жуда ҳам зарур. Айни дамда эса театр на мактаб ўқувчиларини қабул қилишга тайёр, на мактаб ўз ўқувчиларини театрга жўнатишга. Мактабларда театр тўгаракларининг савиясини кўтариш керак бўлади. Бунинг учун албатта театрлар ёрдам кўрсатиши ва тўгарак ишларига актёрлардан бири ёки бир неча ходимни масъул қилиши, энг муҳими, буларнинг бари қоғозларда қолиб кетмаслиги зарур.

Дарҳақиқат, театр ҳаётнинг кўзгудаги акси. Шундай экан, театр ходимлари Ватан истиқболи олдида ҳам масъулдирлар. Биз юксак қадриятлар асосида яшашни истасак, бугунги авлоднинг эстетик тарбиясига, бинобарин, театр билан боғлиқ муносабатларига бепарво бўлмаслигимиз керак.

Сардор ҒОЗИЕВ

"ҚАРОҚЧИЛАР" ТАЛАБАЛАР ТАЛҚИНИДА

Немис шоири, драматург, файласуф ва тарихчи Иоганн Кристоф Фридрих Шиллер (1759—1805) ўзининг "Қароқчилар", "Макр ва муҳаббат" асарлари билан ўзбек китобхонларига яхши таниш. Айниқса, "Қароқчилар" асари яратилиши ва саҳнага қўйилиши жиҳатидан ўзига хос тарихга эга.

Шиллернинг отаси ҳарбий қисмда фелдшер вазифасида ишлаган. 1773 йили герцогнинг буйруғи билан Шиллер ҳам ҳарбий академияга ҳуқуқшунослик соҳаси бўйича ўқишга киради. Бироқ кейинчалик ҳарбий академияни ташлаб, тиббиёт билан шуғуллана бошлайди. 1780 йил тиббиёт курсини тамомлаб, Штутгартда ҳарбий шифокор бўлиб ишлай бошлади. Унда драматургияга бўлган қизиқиш академияда ўқиб юрган кезларида уйғонган эди ва бу қизиқиш 1781 йил "Қароқчилар" асарининг яратилишига сабаб бўлди. Асар 1782 йилнинг бошларида Манхайм театрида намойиш этилади. Шиллер театр премерасига герцогнинг рухсатисиз боради ва бу ҳол икки марта такрорлангач, герцог уни ҳарбийлар қамоғида ҳибсда ушлаб туради. Кейинчалик унга фақат тиббиёт соҳаси билан шуғулланиш талабини қўяди. Бироқ 1782 йил 22 сентябрда Шиллер Вюртемберг герцоглигидан қочади. Шу йили "Қароқчилар" асарининг иккинчи нашри "ириллаган шер" тасвири ва "Зўравонларга қарши" шиори билан чоп этилади.

Фридрих Шиллернинг бу трагедияси кўплаб мамлакатлар театрларида томошабинлар томонидан илиқ кутиб олинган. Германиялик режиссёр Дитер Киршга Ўзбекистонга келиб, мазкур асарни ўзбек талабалари ижросида саҳнага қўйиш таклифи тушганида, у бу вазифанинг масъулиятли эканини билса-да, чин кўнгилдан қабул қилди.

— *Режиссёр Дитер Кирш биз билан худди қадрдонлардек муносабатда бўлди,* — дейди асосий рол ижрочиларидан бири Дилафрўз Исоқова. — *Саҳнада рол ижро этиш тил ўрганишдек гап эмас экан. Катта саҳнада юзлаб томошабин қаршисида туришнинг ўзи одамни бир ҳаяжонга солса, рол ўйнаш ҳар биримизнинг елкамизга масъулият юклаш билан бирга, ўз устимизда қаттиқ ишлашни талаб этди. Тайёргарлик жараёнида баъзан чарчаб зерикканимизда у бизга қўпол муносабатда бўлмай, аксинча хушмуомалалик билан кўнглимизни кўтарди, танаффус пайтлари қизиқарли ўйинлар ташкил этди. BOSCH стипендияси лектори Филипп Шлиссер эса ёнимизда далда бериб турди.*

Германиялик қобилиятли режиссёр Дитер Кирш асарни қайта ёзиб, талабаларга тушунарли тилда тақдим этди. Яқинда пойтахтимиздаги "Ёшлар" театрида Фридрих Шиллер таваллудининг 250 йиллигига бағишлаб ўтказилган фестивалда драматургнинг "Қароқчилар" асари Жаҳон тиллари университети, немис филологияси талабалари томонидан саҳнага қўйилди. Уларнинг саҳнада ўзларини худди профессионаллардек тутишлари ва маҳорат билан рол ижро этишлари барчада катта таассурот қолдирди. Спектакл якунига етгач, режиссёр Дитер Кирш мамнун кайфиятда саҳнага чиқди ва талабаларнинг ҳар бирини илк муваффақияти билан табриклади.

Ҳар бир асар саҳна юзини кўрар экан, унинг муваффақияти асар савияси билан биргаликда режиссёр фантазиясига ҳам боғлиқ бўлади. Уни томошабинга етказиш масъулияти эса актёрда қолади. Ўйлаймизки, режиссёрнинг ана шу ишончини талабалар аъло даражада оқладилар. Буни залда тинмай янграган олқишлар ҳам тасдиқлаб турди.

Тадбирнинг асосий ташкилотчиларидан бири DAAD лектори Аннегрет Байерни суҳбатга тортдик.

— *Ўзбекистонда Гёте ва Шиллер асарларини севиб ўқишади,* — деди А. Байер. — *Бу театр фестивали Фридрих Шиллерга ҳурмат тариқасида ўтказилди. Очиғи, спектакл муваффақиятининг энг муҳим омили бу — талабаларнинг тил билиш даражаси юқорилигида. Чунки бу икки ёзувчининг асарлари қийин тилда ёзилган. Шунинг учун ҳам, режиссёр сифатида Германиядан мутахассис чақирдик. Тузган жамоамиз ҳақиқатан ҳам қобилиятли экани ва кўп нарса қўлидан келишини намойиш эта олганидан хурсандман. Уларнинг барчаси ўз ролларини маҳорат билан ижро этишди. Таклифларга кўра, 31 октябрда ва ноябр ойи бошларида Гёте институти ҳомийлигида спектакл яна намойиш этилади. Ноябр ўрталарида эса Самарқандга таклиф этилганмиз. Бу сафаримизни DAAD ва PASCH стипендиялари молиявий томондан қўллаб-қувватламоқда.*

— Билишимизча, Фридрих Шиллер таваллудининг 250 йиллиги бошқа мамлакатларда ҳам ўтказилаётган экан. Ўзбекистондаги тадбир бошқалардан нимаси билан фарқ қилади?

— Ёзувчи таваллуди бошқа давлатларда ҳам ўтказилмоқда. Ўзбекистонда бу тадбирнинг ўзгача руҳда ташкил этилганини алоҳида таъкидлаш жоиз. Биз китобхонлар қалбида Шиллер ва унинг асарлари ҳамон яшаётганини жонли тарзда ифодалашга ҳаракат қилдик. Бу борада бизга яқиндан кўмак берган Маданият ва спорт ишлари вазирлиги, Жаҳон тиллари университети немис филологияси факултети маъмуриятига миннатдорлигимни изҳор этмоқчиман. Бундан кейин ҳам самарали ҳамкорлигимиз давом этади, деган умиддаман.

Нафиса ИСМАТУЛЛАЕВА

«ТУРОН» ЯНА ИШ БОШЛАДИ

Илм олишнинг ҳеч бир воситаси кутубхонадек кенг имкониятларга эга эмас. Чунки кутубхона маънавиятли кишини тарбияловчи, ақл-заковат соҳиблари ташриф буюрадиган марказий аудиторияга айланган. Кутубхона ташкил этиш эса хайрли амаллардан ҳисобланади.

Яқинда ана шундай тадбирлардан бири Тошкент вилояти «Турон» ахборот-кутубхонасининг очилишига бағишланди. Тадбирда иштирок этган олимлар, ёзувчилар, шоирлар, таржимонлар ва талабалар бу таълим даргоҳининг келажаги ва бой илмий-ўқув адабиётлари ҳақида тўхталиб ўтдилар.

Замонавий илм маскани универсал мазмундаги 380 минг нусхадан ортиқ китоб жамғармаси, 1918 йилдан буён нашр қилинган газеталар фонди, ҳозирги кунда чоп этилаётган 70 мингга яқин даврий нашрларни ўз ичига олган. Шунингдек, кутубхонада фойдаланувчилар учун қулай шарт-шароитлар: маълумот-библиографик аппарати, 79 минг нусха ўзбек тилидаги адабиётларнинг электрон каталоги, 40 ўринли ўқув зали, «Меъёр» ахборот-қидирув тизими тақдим этадиган «Ҳуқуқий ахборот маркази», компютерлар, нусха кўчирувчи техника ҳамда сканер ускуналари мавжуд. Ҳозир ахборот-кутубхона марказида еттита бўлим фаолият юритмоқда.

Анжуман сўнгида иштирокчилар ўзлари билан олиб келган асарларни кутубхона маъмуриятига тақдим этишди. Кутубхонанинг очилиши билан бирин-кетин қизғин ижодий учрашувлар ҳам бўлиб ўтди. Жумладан, 5 октябр куни Ўзбекистон Республикаси Президенти И.Каримовнинг «Адабиётга эътибор — маънавиятга, келажакка эътибор» китобининг тақдимоти бўлди. Унда иштирок этган таниқли адабиётшунос-олимлар, ёзувчи ва шоирлар ушбу асарнинг бугунги кун ва келажак учун аҳамияти ва долзарблиги ҳақида сўзладилар.

6 октябр куни «Жаҳон адабиёти» журналининг муҳаррири, шоир Мирпўлат Мирзо таваллудининг 60 йиллиги муносабати билан ижодий кеча бўлиб ўтди. Шоирнинг устозлари, дўстлари, шогирдлари ва талабалар иштирок этган ижодий кечада китоблар кўргазмаси ҳам намойиш этилди.

Шунингдек, 7 октябрда бу ерга ташриф буюрганлар кутубхона тарихига оид музей билан танишиб, экспонатлар тарихи ҳақида бой маълумотлар олдилар. Яқинда иш бошлаган кутубхонанинг расмий веб-сайти очилди.

Тадбир сўнгида ушбу кутубхонада жамланган ноёб асарларнинг ҳозирги кунга қадар сақланиб келишига ҳисса қўшган мутасаддиларга алоҳида миннатдорлик билдирилди.

Ш.ХИДИРОВА

Қутлаймиз!

НУКТАСАНЖ ОЛИМА

Шарқу Ғарб адабиёти ва маданияти тадқиқотчиси Фозила Сулаймонова 1919 йили Марғилонда зиёли оилада дунёга келди. Бўлажак олима ўрта мактаб хатмидан сўнг, 1937-1941 йиллар давомида Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университетида таҳсил кўрди. Ўз педагогик фаолиятини ТошДУда (ҳозирги ЎзМУ)да бошлаган Фозила Сулаймонова кейинчалик Ўзбекистон Фанлар академияси Тил ва адабиёт институти, Қўлёзмалар институтида катта илмий ходим бўлиб ишлади. У 1998 йилдан ҳозиргача Алишер Навоий номидаги Ўзбекистон давлат адабиёт музейида етакчи илмий ходим сифатида тадқиқот олиб бормоқда ва ёш илмий ходимларга раҳбарлик қилмоқда.

Дастлабки илмий фаолиятини Ғарб адабиёти тарихини тадқиқ этиш билан бошлаган олима ўтган асрнинг 60-йиллари «Стендалнинг «Люсйен Левен»и", «Шекспир Ўзбекистонда» монографияларини ёзди. Илк китобида Стендалнинг ижодий биографияси ёритилади, санъаткорлик маҳорати таҳлил қилинади. Иккинчи асарда эса, ўзбек китобхонини Шекспир ижодий лабораториясига олиб кириб, унинг даҳолик сеҳри билан ошно этган. Хусусан, муаллифнинг Шекспир асарларининг Ўзбекистонга кириб келиш тарихи, уларнинг ранг-баранг таржималари хусусидаги фикрлари, саҳна талқинлари ҳақидаги мулоҳазалари анча жиддийдир.

Кейинги 30-40 йил давомида Ф.Сулаймонова Шарқ ва Ғарб адабиётлари, илм-фани ҳамда тамаддунининг ўзаро алоқалари, бир-бирига таъсири, Европа маданияти шаклланишида Шарқнинг таъсирини ўрганиб келмоқда. Мана шу ният йўлида у Шарқу Ғарб мамлакатларини кезиб чиқди, кўплаб қўлёзмаларни кўздан кечирди, халқаро анжуманларда маърузалари билан иштирок этди; француз, инглиз, рус ва бошқа тилларда мақолалар эълон қилди. Кўп йиллик заҳматлари натижаси сифатида «Шарқ ва Ғарб», «Шарқ маданияти ва Данте», «Восток и Запад» китоблари юзага келди.

Шўролар давридаги шарқшунослик ҳамда адабиётшуносликда, асосан, Ғарб тамаддунининг Шарқ халқлари илм-фани, адабиёти ҳамда маданиятига таъсири ҳақида фикр юритар эдилар. Фозила Сулаймонова «Шарқ ва Ғарб» монографиясида фандаги ана шу нохолисликни дастхат манбалар, дунё археологлари қўлга киритган ашёвий далиллар асосида, икки минтақа ха-

лқлари мифологиясидаги муштараклиқлари қиёсий-типологик таҳлил қилиш асосидаги илмий хулосалар воситасида рад этди: Ал-Хоразмий, Форобий, ал-Фарғоний, Абу Райҳон Беруний, Ибн Синонинг Европа илм-фани инкишофидаги ўрнини аниқ далиллар билан кўрсатиб берди. Бугина эмас, монографияда Зардушт фалсафасининг дунё фалсафий қарашларига таъсири, «Авесто»да зикр қилинган Митра, Ардвисура, Анахитанинг юнон асотирларидаги сайри, Марказий Осиё халқлари вакилларининг эллинизм маданияти тараққиётига қўшган ҳиссаси рад этиб бўлмайдиган далиллар асосида илмий нуқтаи назардан исботланган.

Ўтган асрнинг 60-йиллари бошида Ҳамид Сулаймон раҳбарлигида бир гуруҳ олимларимиз Навоийнинг тўла асарлари нашрини яратишга киришдилар. Ана шу жараёнда Фозила Сулаймонова ҳам матншунос сифатида фаол иштирок этди: Париж, Лондон, Ленинград шаҳарларидан қадимий қўлёзмаларнинг, Навоий дастхатларининг нодир нусхаларининг фотоакслари келтирилди. Уларни ўқиш, қиёсий таҳлил этиб, аслига яқинроқ нусхаларини тиклашда Фозила Сулаймонова заҳмат чекди. Натижада у кишининг иштирокида ўзбек фанида номаълум шоир Ҳофиз Хоразмийнинг икки китобдан иборат девони, Навоий тўла асарлари тўпламининг 3-,4-,5- ва 6-жилдлари чоп этилди.

Шарқда шеърият билан бир палладa тасвирий санъат ҳам, айниқса, унинг миниатюра жанри тараққий эта бошлаган. Кейинги тадқиқотлар шуни кўрсатмоқдаки, миниатюра Рудакий замонларидаёқ пайдо бўлиб, X-XII асрларда узил-кесил шаклланган. XIV-XVI асрларга келиб эса, бунинг ёнига портрет жанри — нимтана тасвири ҳам қўшилган. Жомийнинг «Саломон ва Ибсол» достонига чизилган икки юздан зиёдроқ турли табақа вакиллари портретлари, Дорошукуҳ томонидан чизилган 14 темурийзода портрети фикримизни тасдиқлайди. Ҳамид Сулаймонов етакчилигидаги экспедиция қўлга киритган манбалар таркибида юзлаб миниатюралар ҳам мавжуд эди. Фозила опа матнларни ўрганиш жараёнида ана шу санъат мўъжизаларига маҳлиё бўлиб қолди. Энди у нозикбин санъатшунос сифатида Ҳирот, Табриз, Самарқанд, Бухоро ва ҳинд тасвирий санъат мактабаларини ўрганиб чиқди, Беҳзод, Нодирмуҳаммад Самарқандий, Муҳаммадмурод Самарқандий мероси билан танишди. Унинг қалбида буюк шоирлар асарларига чизилган миниатюраларни жамлаб, уларни нашр этиш туйғуси пайдо бўлди. Ана шу илмий ният ҳосиласи ўларок «Навоий асарларига ишланган расмлар», «Амир Хусрав Деҳлавий асарларига ишланган расмлар», «Низомий «Хамса»сига ишланган расмлар» сингари мараққаъ — албомлар нашр этилди. Бу дунё тан олган ва бутун жаҳонга тарқалган фундаментал асарлар, уларга битилган сўзбоши ва шарҳлар олиманинг миниатюра санъатининг билимдони эканлигини тасдиқлаб турибди. Зероки, олима дастхатлардан сайлаб олган ҳар бир миниатюрани сюжет, композиция, ранглар таносиби, достон мазмунини нечоғли ўзида ифода этгани, ғояси, бадиий қудрати томонидан синчковлик билан таҳлил қилиб, муайян илмий-назарий хулосаларга келган. Демак, Фозила Сулаймонова Шарқ ва Ғарб маданиятларининг, қиёсий адабиётшунослик, таржимашунослик, манбашунослик, матншуносликнинг билимдони сифатида фанимизни бойитиб келмоқда. Унинг кўплаб мақолалари хорижий тилларда ҳам чоп этилган.

Фозила Сулаймонова ёшларнинг ғамхўри ва меҳрибон устози ҳамдир. Унинг бевосита раҳнамолигида ўнга яқин ёш номзодлик ва докторлик диссертациясини ҳимоя қилган. Унинг фидойи меҳнати давлатимиз томонидан муносиб тақдирланган. У «Соғлом авлод учун» (1994), «Буюк хизматлари учун» (1999) орденлари ҳамда Франциянинг «Академия палмаси» (1994) ордени билан мукофотланган.

Биз фанимизнинг жонфидо тадқиқотчиси, жаҳон тамаддунининг барча жабҳаларини таҳлил этишда ёш тадқиқотчиларга ибрат бўлган Фозила опага Яратгандан саодатмандлигу соғлик тилаймиз.

Ҳамиджон ҲОМИДИЙ,
профессор

ЎТГАН ҲАФТА...

...ўзбек футболида омадсиз кунлар бўлди, дейиш мумкин. "Бунёдкор" ва "Нефтчи" жамоалари, худди келишиб олгандек, бир гол фарқи билан аламли мағлубиятга учраган бўлса, "Пахтакор" барча футболсеварларни қаттиқ ранжитди. Жаҳон чемпионатида иштирок этган ёшлар терма жамоамиз эса, фақат Англия термасини шармандаликдан қутқариш билан кифояланди.

Мутахассислар хафа бўлишмасину, лекин юртимиз футболини жиддий ислоҳ қилиш keракка ўхшайди. Ўзбекистон терма жамоасининг 1994-йилги Осиё чемпионатидан ташқари, бошқа бир йирик ғалабасини эслай оламизми? Клубларимизнинг-чи? Тўғри, яқинда бўлиб ўтган Осиё чемпионатида муносиб иштирок этган ёшларимиз мухлисларда аввалига умид уйғотишганди. Лекин жаҳон чемпионати барча умидларимизни чиппакка чиқарди. Футболчиларимиз жаҳон майдонларида тенгма-тенг беллашишлари учун ҳали кўп тер тўкишлари кераклиги аён бўлди.

Шу ўринда бир мулоҳаза туғилади: нега боксчиларимиз, курашчиларимиз жаҳон миқёсидаги рақибларига бас келиб, улар билан тенгма-тенг беллашадилару, футболчиларимиздан нуқул "омад юз ўгиради?". Назаримизда, ҳамма гап ўйинчиларимизда. Рингга кўтарилган боксчи, гиламга чиққан курашчи ўз ишининг устаси бўлиши шарт. Чунки у якка ҳаракат қилади ва барча масъулият унинг ўзига тушади. Қаршисида турган рақибидан кучли бўлмаса, мағлубиятга учраши аниқ, ва бунга фақат унинг ўзи айбдор бўлади. Футболда эса, сал бошқачароқ. Майдонда ўн бир киши ҳаракатланади, ва кўпинча масъулият дарвозабонга тушади. Демак, дарвозасини қўриқлаётган ўйинчи маҳоратли бўлиши шарт. Майдонда тўп сураётган ўн футболчи эса, югуриб турса бўлди. Жаҳон чемпионатида иштирок этган ёшларимиз термасини мана шу жараёнга қиёсласак бўлади. Агар Санжар Қувватов ўз дарвозасини муносиб қўриқламаганида Гана ҳамда Уругвай термаси йирик ҳисобни қайд этишлари аниқ эди.

Тажрибали мураббий Луиз Фелипе Сколари "Бунёдкор"га келгач ҳеч ким бу жамоанинг миллий чемпионатимизда ҳам, Осиё чемпионлар лигасида ҳам зафар қучишига шубҳа қилмаганди. Лекин ҳатто жаҳон чемпиони ҳам "аламли" мағлубият аламини тотишга мажбур бўлди. Сколари ёки Ривалдони айблаб бўлмайди. Ахир, мураббий майдонга тушиб футболчилар билан бирга тўп тепа олмайди-ку. Ривалдони эса, ўзи тенги ҳамкасблари аллақачон чойхонада оёқ узатиб, ошхўрлик қилиб, кўк чойни симириб ётган бир пайтда, фарзанди тенги футболчиларни доғда қолдириб, дарвозаларни ишғол этаётганини фақат олқишлаш керак. Юртимизга хорижлик мутахассисларнинг келиши бизга юз фоизли ғалабани таъминлаб беради, дегани эмас. Имкон борида улардан ўрганиш, тажрибасидан фойдаланиб қолиш керак. Чунки Сколари ҳар қандай жамоага ҳам мураббийлик қилмаслигини барчамиз яхши биламиз.

Бир пайтлар Рауф Инилеев "Бўлганимиз шу", деганида барча футбол мухлисларию, мутахассислар ундан қаттиқ ранжишганди. Бугун эса, бу мураббийнинг ҳақ эканлигига иқрор бўлмай иложимиз йўқ. Чиндан ҳам бўлганимиз шу экан, ўтган ҳафтадаги мағлубиятларга муносиб эканмиз. Ғалаба нашидасини суришнинг фақат бир йўли бор. Яшил майдонга тўп тепаман, жон-жаҳдим билан югураман, деган ўйинчиларни туширсак кифоя. Қолганини мураббийларимиз эплашса керак.

Ж.МУҲАММАДЁҚУБ

Ганс Христиан Андерсеннинг "Этик кийган мушук" эртагини ўқигансиз ёки эшитгансиз. Ёдингизда бўлса, эртак сўнгида мушук камбағал хўжайинини бой-бадавлат баронга айлантиради ва ўзи ҳам умрининг охиригача қасрда роҳат-фароғатда умр кечиради. Ганс бобо ўшанда эртагига нима учун айнан мушукни қаҳрамон қилиб олганини билмадигу, аммо бугун хориждаги айрим мушуклар чиндан ҳам "этик" кийишмоқда.

ЭТИК КИЙГАН МУШУК

АҚШнинг Коламбус шаҳри фуқароси Жонатан Жексон ўзининг бутун бойлигини мушукларига мерос қолдирди. У васиятида мушуклари учун махсус кароватлар билан жиҳозланган ётоқхона, ошхона, кутубхона(!), концерт зали ҳамда уларнинг сайр қилишлари учун боғ қуриб беришларини ёзиб қолдирган.

Британиялик яна бир киши уйи, хизматкорлари ва банкда сақланаётган катта миқдордаги пулини тўрт оёқли дўстларига мерос қолдирди. Маълумотларга кўра, ушбу бойлик билан Африка қитъасининг қашшоқ одамларини бир неча кун боқса бўлар экан. Буниси ҳали ҳолва. Шундай воқеалар ҳам бўлганки, эшитиб на куйишни биласиз ва на кулишни.

Кинопродюсер Рожер Доркас Максимилиан лақабли итига 65 млн. доллар мерос қолдирди. Рожер итига авваланоқ худди инсонларники каби паспорт тайёрлатиб қўйгани учун ҳам суд бу васиятни қонуний, деб ҳисоблади. Табиийки, бу васият бир центсиз қолиб кетган продюсернинг бевасига ёқмади. Ва у антиқа йўлини топди. Аёл итга турмушга чиқиб, жониворнинг ўлимидан сўнг барча бойликка эга бўлди.

Лекин дунёдаги итлар ичида энг бадавлати Гюнтер IV лақабли немис овчаркаси ҳисобланади. Қизиғи, бу бойлик унга хўжайинидан эмас, балки отасидан қолган. 1992 йили германиялик миллионер аёл графиня Карлотта фон Либенштайн Гюнтер III лақабли овчаркасига 139 млн. немис маркасини мерос қолдирди. Шундан сўнг бойликка итнинг ёлғиз кучукваччаси меросхўр бўлди. Ҳайратланарлиси, Гюнтер IV бугунги кунгача ўз пулларини 328 млн. долларга кўпайтирган. Тўрт оёқли мультимиллионер вакиллари билан 7,5 млн. долларга Мадоннанинг Флоридадаги вилласини сотиб олди. Айни пайтда, Гюнтер IV кўчмас мулк савдоси билан шуғулланувчи "Гюнтер Групп" компаниясининг хўжайини ҳисобланади. Шунинг учун ҳам жониворнинг Италия, Германия ва Багам оролларида қатор кўчмас мулклари ҳамда виллалари мавжуд.

Бундай қизиқ мисоллар жуда кўп. Энни ва Пепе ле Пью лақабли эгизак мушукларга марҳума Луиза Томпсондан кўп пул ва кўчмас мулк қолди. Луиза мушукларига қараб туриш учун ҳали-ҳануз ижарада яшаб келаётган дугонасини васият қилди. Эндиликда марҳуманинг дугонаси ҳар куни эрталаб келиб ҳашаматли уйда яшаётган мушукларнинг ҳолидан хабар олиб, кеч тушганда ижара уйига қайтиб кетади.

АҚШнинг қатор меҳмонхоналари хўжайини Леона Хамсли севимли итига 12 млн. доллар ҳамда дунёдаги барча дайди итларга саккиз млн. долларлик жамғармани васият қилган бўлса, италиялик 80 ёшли бадавлат бева Модена шаҳрининг уч юзга яқин дайди итига 1,5 млн. евро мерос қолдирди.

Бугунги кунда дунёда катта бойликка эга бўлган нафақат мушуклар ва итлар, балки бошқа турдаги бадавлат жониворлар ҳам мавжуд. Масалан, Абердин Ангус лақабли буқа икки юз минг фунт стерлинглик, Чоки лақабли тўти ҳамда Катта Тоби лақабли тошбақа юз минг долларлик меросга эга.

Жониворларга мерос қолдирган кишилар орасида таниқлилари ҳам талайгина. Поп мусиқа қироли Майкл Жексон Бабблз лақабли маймунига икки млн. доллар қолдирган бўлса, яна бир афсонавий қўшиқчи Фредди Меркури мушукларига ҳашаматли уй, пуллар ва қимматбаҳо картиналарини(!) мерос қолдирди.

Ёзувчи Эрнст Хемингуэйнинг Ки-вест оролидаги уй-музейида 46 та мушук яшайди. Қизиғи, мушукларнинг айримларининг панжалари олтитадан. Бу турдаги мушукларни адибга етмиш йил аввал капитан Стэнли Декстер совға қилган ва жониворлар ҳали-ҳануз ёзувчининг шинам уйида умргузаронлик қилишмоқда.

Гувоҳи бўлганингиздек, тўрт оёқли жонзотларга асосан гуманизмни тарғиб қилувчи аксарият Европа давлатларида мерос қолдирилади ва қонуний расмийлаштирилади. Буни қандай изоҳлашга ҳам ҳайронсан, киши. Балки бу ғарб тараққиётининг ўзига хос кўринишидир, эҳтимол тўқликдан келиб чиқаётган шўхликдир. Шу ўринда таъкидлаш жоизки, МДҲ давлатларида жониворларга, "Бобик"ка ёки "Мошвой"га мерос қолдириш мумкин эмас. Ҳатто юртимиз қонунчилиги ақли норасо ва руҳий хаста кишиларга қолдирилган меросни расмийлаштиришда ўша меросхўрни васийликка ёки оталиққа олган кишининг бўлиши шарт, деб ҳисоблайди. Назаримизда, энг тўғри йўл ҳам шу. Чунки жониворларга катта миқдорда мерос қолдираётганларни, қўпол қилиб айтганда, бир коса сувни чанқаб турган кишига эмас, балки унинг оёқлари остидаги қумга тўкаётган инсонга ўхшатиш мумкин.

* * *

Замбия бугун жаҳондаги энг камбағал мамлакатлардан ҳисобланади. Аҳолисининг 86 фоизи қашшоқликда кун кечиради. Бу ҳар саккизта одамдан еттитасининг қорни овқатга тўймайди дегани. Мамлакатдаги қашшоқлик туфайли ўн фоиз аҳоли СПИД касалига чалинган.

Бутунжаҳон банки иқтисодчиси Бранко Миланович олиб борган тадқиқотлардан маълум бўлдики, дунё аҳолисининг энг бой кишилари ҳисобланган бир фоиз одамлар қўлга кири-

Дунё — кенг...

таётган даромад жаҳон аҳлининг 57 фоиз қашшоқлари кўраётган фойда билан тенг экан. Миланович тадқиқотида ёзади: "Энг бадавлат ҳисобланган АҚШлик 25 миллион кишининг даромади дунёдаги икки миллиард камбағалнинг даромадига тўғри келмоқда. Бугунги кундаги иқтисодий аҳвол башариятни ўйга толдириши лозим. Сўнгги ўн йилликда жаҳон бўйича 13 миллион болакай ошқозон-ичак касалидан вафот этган. Ҳар йили бир ярим миллиондан ортиқ ҳомиладор аёл кўз ёриш пайтида ҳаёт билан видолашмоқда. Саккиз юз миллиондан ортиқ кишининг қорни овқатга тўймайди. Ўтган асрнинг 90-йилларига нисбатан 54 мамлакат қашшоқлашиб бормоқда. 21 мамлакатда камбағалларнинг сони аҳолининг ярмидан кўпини ташкил этади. 14 мамлакатда беш ёшгача бўлган болаларнинг ўлими сезиларли даражада ошган".

Баҳрайнлик дипломат Рашид ал-Халифанинг айтишича, яқин ўн йил ичида дунё бўйича камбағаллар сони яна юз миллионга ошади ва деярли ярим миллиардга етади.

Яна бир иқтисодчи Жеймс Гэлбрейт шундай ёзади: "Техас университетида олиб борилган "Тенгсизлик" номли лойиҳа кўрсаткичларига эътибор берсак, дунё бўйича мамлакатлар ичидаги ва ўртасидаги тенгсизлик тобора ортиб бормоқда".

Дарҳақиқат, сайёрамизда тенгсизлик ўсмоқда. Чунки давлатлардаги ички ва ташқи тенгсизлик авж олмоқда. Айрим мамлакатлардаги бадавлат кишилар яна ҳам бойишаётган бўлса, қашшоқлар бунинг акси. Аксарият мамлакатларнинг бадавлат кишилари ўша юртнинг камбағаллари ҳисобига бойишмоқда. Бу факт. Зеро, ички ва ташқи урушлар, иш ташлашларнинг замирида ҳам тенгсизлик ётади.

Тенгсизлик ҳақида гап кетар экан, энг аввало, ҳашаматли кўчмас мулкларга эга бўлган мушуклар ёки итлар билан очликдан вафот этаётган болалар, аёллар, қарияларни солиштириш кифоя. Бугун Калкутта шаҳрининг ўзида 250000 болакай йўлакларда тонг оттирмоқда. Қизиқ: инсоннинг инсон билан — бойнинг қашшоқ билан иши йўқ. Бу ҳолни демократиянинг олий кўриниши сифатида қабул қилган жамиятлар бой берилган маънавий қадриятлари ўрнини жониворларга мана шундай антиқа меҳрибончилик кўрсатиш билан тўлдиришга уринмоқдалар. Бироқ бой берилган қадрни, инсоний меҳрни топмоқ ҳамиша даргумондир. Шунинг учун ҳам гўдаклар кўчада ялангоёқ, мушуклар эса "иссиққина этик"да.

Жамшид МАТЁҚУБОВ
(Интернет материаллари асосида тайёрланди.)

Тошкент шаҳар Чилонзор туман Савдо департаменти томонидан ЖШББ 021027 сонли Солихов Фахритдин Турсунбаевич номига берилган Чакана савдо ҳуқуқини берувчи рухсат гувоҳномаси йўқолгани сабабли **БЕКОР ҚИЛИНАДИ.**

* * *

Утерянный план дома БТИ на квартиру находящийся по адресу г.Ташкент Яккасарайский р-н, м-в Башлиқ дом-7, кв.105 выданной на имя Артыковой Дильфузы Акмальхановны **СЧИТАТЬ НЕДЕЙСТВИТЕЛЬНЫЙ.**

* * *

Тошкент шаҳар Чилонзор туман ҳокимлиги томонидан 24.03.2006 йилда Рустамов Абдулла Алишерович номига берилган №0802318 сонли Якка тартибдаги тадбиркорни давлат рўйхатидан ўтказиш тўғрисида гувоҳнома (патент) йўқолгани сабабли **БЕКОР ҚИЛИНАДИ.**

* * *

"SHX-SANTS-ABAD" МЧЖ номига ЧОАХБ "ALP JAMOL" банк томонидан №0070976-000 сонли Чек дафтарчаси йўқолгани сабабли **БЕКОР ҚИЛИНАДИ.**

* * *

ООО "BSB MAXIMUS-SPES" Хамзинского р-на г.Ташкента ИНН 206514275 сообщает о своем уменьшении Уставного фонда с 610 480 000 сум до 125 244 800 сум. Тел: 110-32-26, 448-06-42.

* * *

Утерянный план дома на квартиру расположенный по адресу г.Ташкент Учтепинский р-н, ул.Рахимбобоева, дом-54, кв.81 выданный Учтепинским БТИ на имя Касимова Тулкуна Каримовича **СЧИТАТЬ НЕДЕЙСТВИТЕЛЬНЫМ.**

* * *

Тошкент ш. Юнусобод тумани 302-ўрта мактаб томонидан 21.06.2003 йилда Мхчиян Каринэ Михайловна номига берилган O'R-B №0118328 сонли аттестат йўқолгани сабабли **БЕКОР ҚИЛИНАДИ.**

* * *

Тошкент вилояти Давлат мулкини бошқариш ва тадбиркорликни қўллаб-қувватлаш бошқармаси томонидан Юқори Чирчиқ тумани "Политотдел" (ҳозирги "Дўстлик") ж/х, Садовая кўчасидаги Юлдошев Айбек Кличбаевичга тегишли "Балиқ" дўконига 1995 йилда берилган №3476 сонли мулкий ҳуқуқни тасдиқловчи давлат ордери йўқолгани сабабли **БЕКОР ҚИЛИНАДИ.**

* * *

Ер муносабатларини ва кўчмас мулк кадастрини тартибга солиш бош бошқармаси томонидан Анарметов Анваржон Икромович номига Шайхонтоҳур т. Чорсу буюм бозори ҳудудида жойлашган дўкон учун берилган ер кадастр ҳужжатлари йўқолгани сабабли **БЕКОР ҚИЛИНАДИ.**

* * *

Утерянный гос.ордер №05-01/8348 от 09.03.93 Права собственности на квартиру а также план дома (БТИ) находяшийся г.Ташкент С.Рахимовский р-н Каракамиш 1/3 дом 60, кв.68 выданный на имя Барановская Анастасия Якубовна **СЧИТАТЬ НЕДЕЙСТВИТЕЛЬНЫМ.**

* * *

ООО "ABADIAN" Шайхантахурского р-на г.Ташкент (ИНН 200933724, ОКОНХ 83100) сообщает о своем уменщении уставного фонда с 8 955 000 сум до 6 597 107 сума. Тел: 237-34-14.

* * *

Утерянный аппарат сотовой связи марки Моторола и персональный компьютер ноутбук марки "Satellite A 200 — IYW" 7 сентября 2009 года примерно в 20-00 часов в районе Северного Вокзала просим вернуть за вознаграждение тел: 261-56-68.

* * *

Утерянную круглую печать ЧП "Black style" Яккасарайского р-на **СЧИТАТЬ НЕДЕЙСТВИТЕЛЬНОЙ.**

* * *

Адвокатская фирма "HAQIQAT HUQUQ" С.Рахимовского р-на ликвидируется ИНН 202971621 на основании письма №6557/12893-2902 от 24.09.09 управления юстиции г.Ташкента. Претензии принимаются в течение 2-х месяцев со дня публикации по тел: 340-23-97.

* * *

Утерянный аттестат O'R-V 002565 выданный школой №233 СёРахимовского р-на в 1999 г. на имя Павловой Юлии Валерьевны **СЧИТАТЬ НЕДЕЙСТВИТЕЛЬНЫМ.**

* * *

Тошкент кимё технология институти томонидан 29.07.1997 йилда Алимов Равшан Абидович номига берилган №117448 рақамли диплом йўқолгани сабабли **БЕКОР ҚИЛИНАДИ.**

* * *

ООО "COLVIRE SERVICE" зарегистрированное отделом государственной регистрации субъектов предпринимательства хокимиятом Юнусабадского р-на г.Ташкента (реестровый номер 004483-10 от 09.02.2009) расположенное по адресу: г.Ташкент Юнусабадский р-н, ул.Хуршид дом № 85-А (ИНН 301056474) **ЛИКВИДИРУЕТСЯ** (решение собрания учредителя №2 от 06.10.2009). Претензии принимаются в течении 2-месяц опебликования указанного объявления. Тел: 343-09-31.

* * *

Утерянный круглый печат выданный на ЧП "Футорний Вячеслава Петровича" (ИНН 600397415) **СЧИТАТЬ НЕДЕЙСТВИТЕЛЬНЫМ.**

* * *

Утерянный план дома БТИ на квартиру находящийся по адресу г.Ташкент М.Улугбекский р-н, ул.Левитана, дом-16, кв-37 выданной на имя Паньшины Людмилы Николаевной **СЧИТАТЬ НЕДЕЙТВИТЕЛЬНЫМ.**

* * *

Ташкентское городское общественное объеденение "ASSALOM QUYOSH" зарегистрированное городской истицией г.Ташкента расположенное по адресу Мирабадский р-н ул. Мавороуннахр д-31 **ЛИКВИДИРУЕТСЯ** (ИНН №204107324). На основании протокола собрания №1 от 7.10.2009. Претензии принимаются со дня опубликования в течении 2-х месяцев по тел: 749-26-13.

МУАССИСЛАР: ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ МАДАНИЯТ ВА СПОРТ ИШЛАРИ ВАЗИРЛИГИ, ЎЗБЕКИСТОН ЁЗУВЧИЛАР УЮШМАСИ

* * *

НОШИР: "ШАРҚ" НАШРИЁТ-МАТБАА АКЦИЯДОРЛИК КОМПАНИЯСИ

ҲОМИЙ: "МАТБУОТ ТАРҚАТУВЧИ" АКЦИЯДОРЛИК КОМПАНИЯСИ

O'zbekiston adabiyoti va san'ati

Манзилимиз: Тошкент — 700083, Матбуотчилар кўчаси, 32

Қабулхона — 233-52-91 Котибият — 233-49-93

Танқид ва адабиётшунослик бўлими: 236-56-50 *Санъат бўлими: 236-56-48*

Ижтимоий ҳаёт бўлими: 236-58-55 *Назм ва наср бўлими: 233-49-93*

Бош муҳаррир Аҳмаджон МЕЛИБОЕВ

Таҳририятга келган қўлёзмалар таҳлил этилмайди ва муаллифларга қайтарилмайди. Муаллифлар фикри таҳририят нуқтаи назаридан фарқланиши мумкин.

Навбатчи муҳаррир — Аҳмад ОТАБОЕВ

Саҳифаловчи — Жамшид МАТЁҚУБОВ

«Шарқ» нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси босмахонаси.

Босишга топшириш вақти — 20.00. Босишга топширилди — 21.00

Газета Ўзбекистон Матбуот ва ахборот агентлигида 0283-рақам билан рўйхатга олинган. А — 4293. Буюртма Г — 948. Ҳажми — 5 босма табоқ. Нашр кўрсаткичи — 222. Ташкилотлар учун — 223. 1 2 3 5 6 7 8

ЖУМА КУНЛАРИ ЧИҚАДИ. СОТУВДА НАРХИ ЭРКИН